

SZAKDOLGOZAT

Nádas Virág

2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Állattenyésztési Tudományok Intézet

**Lótenyésztő, lovassportszervező agrármérnöki
alapképzési szak**

**A XX. SZÁZADI KATONAI HÁTASLOVAK
ÖSSZEHASONLÍTÁSA A XXI. SZÁZADI KATONAI
HAGYOMÁNYŐRZŐK HÁTASLOVAIVAL**

Belső konzulens:

Dr. Gyovai Petra

egyetemi adjunktus

**Belső konzulens
intézete:**

Állattenyésztési Tudományok
Intézet, Állatnemesítési
Tanszék

Készítette:

Nádas Virág

Kaposvár

2024

Tartalom

1. BEVEZETÉS ÉS CÉLKITŰZÉS	4
2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS	6
2.1. Lovak hasznosítási formái	6
2.2. A ló katonai célú felhasználása	7
2.3. Magyar lovasság	8
2.3.1. Honfoglalás kor.....	8
2.3.2. Középkor.....	8
2.3.3. Végvári vitézek, török kor	8
2.3.4. Rákóczi-szabadságharctól a Napóleoni-háborúig.....	10
2.3.5. Kiegyezéstől az első világháború végéig, az Osztrák-Magyar Monarchia.....	11
2.3.6. A második világháború végéig	15
2.3.7. A háborútól a 2000-es évek elejéig.....	16
2.3.8. Napjainkban	17
2.4. Korszakok összefoglalása.....	17
2.5. Méneskar	19
3. ALKALMAZOTT MÓDSZER	23
4. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK	26
4.1. Fajta	26
4.2. Szín	28
4.3. Marmagasság	28
4.4. Ivar.....	30
4.5. Kor	30
5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK.....	32
5.1. Következtetések és javaslatok	32
5.2. Kutatás folytatása	34
6. ÖSSZEFOGLALÁS.....	35
7. IRODALOMJEGYZÉK.....	37
7.1. Felhasznált irodalom.....	37
7.2. Felhasznált internetes források	39
8. ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	40
8.1. Ábrák	40
8.2. Táblázatok	40

9. MELLÉKLETEK	41
9.1. 1. melléklet	41
9.1.1. 1/1	41
9.1.2. 1/2	42
9.1.3. 1/3	43
9.1.4. 1/4	44
9.1.5. 1/5	45
9.1.6. 1/6	46
9.1.7. 1/7	47
9.1.8. 1/8	47
9.1.9. 1/9	48
9.1.10. 1/10	48
9.1.11. 1/11	49
9.1.12. 1/12	49
9.1.13. 1/13	50
9.1.14. 1/14	50
9.1.15. 1/15	51
9.1.16. 1/16	51
9.1.17. 1/17	52
9.1.18. 1/18	52
9.1.19. 1/19	53
9.1.20. 1/20	53
9.1.20. 1/20	54
9.1.21. 1/21	54
9.1.22. 1/22	55
9.1.23. 1/23	55
9.1.24. 1/24	56
9.1.25. 1/25	57
9.1.26. 1/26	58
9.1.27. 1/27	59
9.1.28. 1/28	60
9.1.29. 1/29	61
9.1.30. 1/30	62
9.1.31. 1/31	63
9.1.32. 1/32	64

9.2. 2. melléklet	65
9.2.1. 2/1	65
9.2.2. 2/2	65
9.2.3. 2/3	66
9.2.4. 2/4	67
10.NYILATKOZATOK.....	68

1. BEVEZETÉS ÉS CÉLKITŰZÉS

Szaktervezésben arra a felvetésre keresem a választ, hogy a XX. század elejei katonai hátszlovak miben különböznek a ma, a XXI. század első felében katonai hagyományörzészal foglalkozók hátszlovakaitól. Dolgozatomban összehasonlításra fog kerülni alovak marmagassága, ivara, kora, színe illetve fajtája. Ebben az összehasonlításban kifejezetten a könnyűlovasságra, azon belül a huszárságra fogok koncentrálni. Csupán a teljes kép átlátása és a lovas csapatnemek közötti összehasonlíthatóság végett a hátszlovak mellett meg-meg fog jelenni a hámos- és a málhásló is.

Az összehasonlításnál a közös pont a két lócsoporthál a hasonló használati mód. Értelmszerűen míg a XX. században ezt a képességet valós harci körülmények között használták, addig ma már ennek csak az „utánzása” a cél. Véleményem szerint, ha valaki egy ilyen jellegű tiszteletadásra szánja az idejét, az energiáit, akkor azt tegye úgy, hogy mind ő, mind a lova is képes legyen az akkor elvártaakat minél inkább helyesen teljesíteni. Emiatt a két bemutatott csoport alkalmas lehet az összehasonlító munka elvégzésére.

A lovaglás napjainkban inkább, mint szabadidős tevékenység játszik szerepet az emberek életében, ezért azt feltételezem, hogy az összesítésben újabb fajta fognak megjelenni, illetve a fajtapreferencia is eltolódhat. Emellett egy átlagos marmagasság-növekedést is várok, részben tenyésztői munka eredményeként, részben pedig azért, mert a hagyományörzők testméretei is nőttek a 100 évvel ezelőtti huszárokéhoz képest, így a lóvásárlásnál próbálnak a testméreteikhez is arányos ló mellett dönteni. Visszatérve arra a gondolatra, hogy a lovaglás napjainkban már nem, mint munka, munkalovaglás van jelen, így a ló fajta, illetve az egyed kiválasztásakor már nem ugyanazok a szempontok alapján döntenek, mint egy munkaló esetén. Mindezek mellett, az eddigi ilyen jellegű tapasztalataimat is figyelembe véve, a vizsgálat során várhatóan egy életkor növekedés is

1. ábra: Alex lovasával, Nádas Gáborral az őszi lovassági kiképzésen (saját fénykép)

tapasztalható lesz. Mindezekre természetesen majd a kutatásom részletezésénél bővebben ki fogok térni, akkor azokat már mérhető eredményekkel alátámasztva.

A ma hagyományörző célra használt lovakról általánosságban elmondható, hogy a szabadidős ló kategóriába esnek. Ez számomra valami olyasmit jelent, hogy a ló képes lazább, könnyebb osztályban, legtöbb esetben kezdők alatt is nyugodtan, értékelhetően dolgozni. Emellett hozzá vannak szoktatva az egymástól szinte centikre való munkára az alaki mozgások miatt, illetve ahhoz, hogy a lovasa szál-, illetve lőfegyvert használ a hátán. Emellett a ló képes

2. ábra: Alex lovasával, Nadas Virággal (saját fénykép)

kordában tarthatóan terepen mozogni még vágtamunka alatt is, esetleg rohamgyakorlatot végrehajtani.

Én ilyen lovakon tanultam lovagolni és bizton tudom állítani, hogy ezen lovak szinte mindenre alkalmasak, de nem magas szinten. 80 centmétert - 1 métert szinte bármikor lehet velük ugrani, könnyebb díjlovas programokat szépen végig csinálnak, illetve ezen felül terepen is nagyon jók, mindenén át lehet velük kelni. Ebben nagy szerepe van a sok lónál fennálló szeparációs szorongásnak is, tehát sokuk egy bátrabb lovat követve biztosabban teljesíti a feladatot terepen, de nagyrészüket egyedül is elmozog. Túrakra is nagyon alkalmasak, még idősebb korban is.

Az elmúlt lassan 10 évemet ilyen használatú lovak közelében töltöttem, nem, mint huszár hagyományörző, hanem mint lovasuk. Viszont a mindennapi munkában, a különböző új ingerekhez való hozzászoktatásban részt vettem, így véleményem szerint a saját tapasztalataim, észrevételeim helytállóak a témában.

Most tartunk ott időben, hogy napjainkban már elmondhatjuk, hogy mind az első, mind a második világháború majdnem 100 éve történt. Így már olyan távlatból tudunk erre az időszakra és ennek az időszaknak a lovasságára visszatekinteni, hogy már érdemes ezzel a témával foglalkozni. Mindezt figyelembe véve kijelenthetjük, hogy a témának igenis van aktualitása. Ezért szeretném megragadni az alkalmat, hogy, a XX. századi katonai hátslovakat és a mai, XXI. század katonai hagyományörzők hátslovait összehasonlítsam. Az összehasonlítást és az elvárásoknak való megfelelést a korszakra vonatkozó irodalmi adatok, szabályzatok alapján fogom elvégezni.

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1. Lovak hasznosítási formái

Következőkben szeretnék szót ejteni a lovak különböző, fontosabb hasznosítási módjáról a történelem során a teljesség igénye nélkül.

A ló először, az összes a domesztikáción átesett állathoz hasonlóan, préda szerepben tűnt fel az ember életében. Ezt követte a háziasítása, mely háziasítást végző néptől és annak földrajzi elhelyezkedésétől függően 4000-6000 év közé tehető. Kezdetben még inkább, mint táplálékforrás jelent meg. Innentől fogva évezredek telnek el, míg a lovat járomba fogva eke előtt, harci szekerekben vagy lovas alatt látjuk. Ennek a harcászat mellett a kereskedelem is fő célja volt. (Bokor et. al., 2011; Kovácsy – Monostori, 1905)

A Krisztus előtti VII. századtól először az ókori olimpiákon beszélhetünk a ló, sport célra való felhasználásáról, kezdetben kocsi-, majd lovasversenyek formájában. Az 1960-as évektől fogva már pár kivételtől eltekintve csak a sport célú felhasználása maradt meg a lónak. Sporton belül meg tudjuk különböztetni a ló- és lovassportokat. Először Angliában a XII. században rendeztek lóversenyeket, hozzánk, Magyarországra viszont ez csak a XIX. században ért el. A lovassportok többsége a vadászatból és a katonai célú lovaglásból hozott képességek és tudás átalakításából jött létre. Manapság egyre népszerűbb a szabadidős lovaglás, melynek fő célja nem a versenyzés, hanem csupán a sportolás és a kikapcsolódás. (Bokor et. al., 2011; Kovácsy – Monostori, 1905)

A lovak fontosságát megtalálták a szállítmányozásban is. Az ipari forradalom idején a vasútvonalak építésére nagy hangsúlyt fektettek. Az ehhez szükséges nyersanyagok szállítását lovakkal, rendszerint hidegvérűekkel végeztették. A teherszállításon kívül még beszélhetünk személyszállításról is, erre kiváló példa a konflisok, fiákerek és omnibuszok létezése. Ehhez viszont már inkább a gyorsabb mozgású, de kitartóbb lovak voltak az alkalmasak. (Bokor et. al., 2011)

A háziasítását követően a lovat a szarvasmarha helyett kezdték el használni. Igásállatként viszont csak a XVIII. században jutott el oda, hogy az ökröket letaszítsa ennek a munkavégzésnek a trónjáról. Ehhez a legalkalmasabb lótípus a hidegvérű. Az 1800-as évek közepétől vette kezdetét a lóval vontatott mezőgazdasági eszközök gyártása, így innentől kezdve még több lóra volt szükség. A XX. század közepétől a különféle gépesítések miatt a ló fontossága a mezőgazdaságban szinte teljesen el is tűnt, szerepe talán az erdőgazdálkodásban maradt meg egyedül. (Bokor et. al., 2011)

A lónak a legfontosabb hasznosítási módja katonai célú. Erről egy következő alfejezetben szeretnék szót ejteni.

2.2. A ló katonai célú felhasználása

A katonai célú ló felhasználásnál megkülönböztetünk egymástól vezetett málhásállatokat, illetve háts- és hámoslovakat. (Lovaglás, hajtás és málhásállatvezetés, 1937)

Málhásállatot a harceszközök szállítására használták. A fogatolt járművekkel szemben ez egy sokkal jobb megoldásnak bizonyult, mivel szinte minden terepen képes volt a mozgásra, a csapat követésére. A legalkalmasabbak erre a célra a bukovinai lovak és a lóösszérek, szamarakat csak szükségből vontak be ebbe a munkába. A málhásállatoktól elvárt követelmények a következők voltak: *„alacsony termet, igénytelenség, szívósság, edzettség, nagy teherbírás, rövid, egyenes, izmos hát, széles bordafelület, erős paták”*. Egy málhásállat 50 és 90 kilogramm közötti teher hordozására volt képes. Málhásállat legfeljebb 162 centiméter magas lehet. (Lovaglás, hajtás és málhásállatvezetés, 1937)

Hámos állatok alkalmazásánál az alapelv a következő a volt: *„minél rövidebb idő alatt, minél nagyobb távolságra szállított, minél nagyobb teher”*. Az erre a célra alkalmazott állatoknak a minél nagyobb teher megmozgatása volt a célja. Erre egyértelműen a nagyobb testű ló képes. A leginkább használható hámoslónak a tömeg, a vérmérséklet és a kisigényűség hármában kell szerencsésen mozognia. Hidegvérűek csak olyan esetben használhatóak hámosállatnak, ha rendszeres etetésben, munkában és istállózásban részesülnek. Tüzérségi hámosnak kiválóan beváltak a nagyobb tömegű, durvább küllemű melegvérű lovak. Vonathámosnak az alacsonyabb és kevésbé jó járású lovakat használták. (Lovaglás, hajtás és málhásállatvezetés, 1937)

Hátslónak kizárólag a melegvérű lovak közül válogathatunk. Érdekes nemes származású, jó hátú és térnyerő járású lovat használni. Alapkövetelmény a lovassághoz kiválogatott lónál a kitartóság és a feltétlen engedelmesség, képesnek kell lennie egyedül előre mennie, a kívánt ütemet egyenletesen tartani, természetesen előforduló akadályokon a lehető legkisebb erőfeszítéssel áthaladni. Ezeken kívül minden jármódban legyen könnyen fordítható és megállítható. (Lovaglás, hajtás és málhásállatvezetés, 1937; Gyakorlati szabályzat, 1917)

Továbbiakban a dolgozat középpontjában a hátsló és lovasa fog állni.

2.3. Magyar lovasság

2.3.1. Honfoglalás kor

Az ebben az időszakban használatos lovak kicsik, nem szépek, gyors járásúak, kitartóak és bátrak voltak. László Gyula szerint ezek az állatok 140 centiméternél nem voltak magasabbak, kicsi fejűek és izmosak és az ízületeik is szárazak voltak. Mindezt elősegítette a tartás technológiájuk, miszerint a pusztán nevelkedtek és éltek. Így ezek a lovak még a már a Kárpát-medencében töltött középkorban is kiválóan helyt tudtak állni. Ezek a ló-lovas párosok akár több napos teljesítményre is képesek voltak, mindezt a lovasságot követő tartalék lovaknak, illetve a lófelszerelésnek köszönhetően. Ez, a honfoglalás kori, nyeregből lovasíjász harcmodor a magyar középkorban kisebb-nagyobb mértékben szinte teljesen fentmaradt, de az Árpád-házi királyok már próbáltak Nyugat-Európához idomulni a hadseregszervezés tekintetében. (Kovácsy – Monostori, 1905; Nagyrévi-Neppel, 1973; László, 2003; László, 1944)

2.3.2. Középkor

Az előző alfejezetben taglaltakhoz képest a lovak és a harcmodor a Kárpát-medencében töltött évszázadok alatt sem változott nagy mértékben. A lovak ugyanúgy kicsik, gyorsak és erősek voltak. Nagyobb és szebb lovakat csupán a nemeseknél, főúrnál láthatunk. (B. Szabó, 2017; Kristó – Makka, 1988)

2.3.3. Végvári vitézek, török kor

A XVI. század első felében az oszmánnal folytatott harcok alatt mind a pénzszűke, mind ezen harcászati mód visszaszorulása miatt a nehézlovasság szerepe egyre kisebb lett. A XVI. és XVII. században a végváraknál folytatott háborúk során a szemben álló felek között állandó látszólagos békeidőben is állandó harcok dúltak. Ehhez egyértelműen könnyűlovasra volt szükség, hiszen az oszmán oldalon keleti lovakon ültek, amik a magyar lovakhoz képest mozgékonyabbak voltak. Ehhez kellett idomulni a magyar lovasoknak is, erre egyedül a huszárok voltak képesek, akiknek felszerelése és harcászata alkalmas volt az oszmán elleni harcra. Épp ezért I. Ferdinánd (1526-1564), magyar, cseh és római király, Német-római császár a huszárt Európa legjobb lovasának tartotta. Az 1526-os mohácsi csatánál vált biztossá a nagy számú veszteség miatt, hogy a páncélos lovas használata nem tudott hosszú távon fennmaradni a végvidéken kialakult harcokban. Így már biztos út vezetett a könnyűlovasság, ezzel párhuzamosan nyugaton a gyalogság térnyeréséhez. Az eddigi változatos nemzetiségű magyar könnyű lovasság az oszmánok előretörése során történt átállásoknak köszönhetően teljes egészében magyar nemzetiségűvé vált. Innentől beszélhetünk magyar huszárságról, bár a XVIII. századig még több elnevezéssel illetik magukat. A török határvidékeken folyó

harcokhoz kiváló és gyors mozgású lovakra volt szükség. (Kelenik et. al., 2000; Nagyrévi-Neppel, 1973; Réfi, 2014)

A sárvári Nádasdy-vár mennyezetfreskója alapján, melyen Pápa 1597-es visszafoglalása látható, jól megállapítható, hogy a török és a magyar lovasok lovai hasonló testfelépítésűek voltak. Ezekről a lovakról elmondható, hogy közel-keleti, keleti, arab típusú lovak. (Kelenik et. al., 2000)

3. ábra: Pápa visszafoglalása 1597-ben, részlet a sárvári Nádasdy-vár mennyezetfreskójából (saját fénykép)

1638-ban egy külföldi szem így nyilatkozott a magyar huszárok lovairól: „... az országban felnőtt ügyes és sebes lovaik...”. (idézet: R[ómer] Fl[óris]. Archeológiai Értesítő, 4. (1870) k.) Ebből láthatjuk, hogy a lovak kiválasztásánál még mindig a gyorsaság az egyik fő szempont. Illetve abban is biztossá válhatunk ezáltal, hogy a lovak tenyésztése teljes mértékben a Kárpát-medencén belül történt. (Nagyrévi-Neppel, 1973)

1664-ben egy újabb leírás született, immár egy ismeretlen francia szerzőtől. Itt a magyarok lovait a törökök lovaihoz hasonlítja. Mind a lovak kinézetét, mind a felszerelésüket tekintve, kitér a nyeregbe, kantárra és a csótárra, melyekben nem lát különbséget. Ezen felül a lovas ülése is nagyon hasonló, mindkét nép rövid kengyelszíjjal lovagolja a lovát. (Doberdói Bánlaky, 1936; Nagyrévi-Neppel, 1973)

2.3.4. Rákóczi-szabadságharctól a Napóleoni-háborúig

A XVII-XVIII. század fordulóján már nagyon ügyeltek rá, hogy milyen lovat adnak a lovas alá. Ezek az állatok jellegzetesen a honfoglalás korából itt maradt lovak tovább tenyésztett változata volt. Olyan melegvérű lovak voltak, melyek kicsik, igénytelenek, de nagyon szívósak és gyorsak. Könnyűlovasnak ennél jobb tulajdonságokkal bíró lóra nincs is szüksége. (Nagyrévi-Neppel, 1973)

Az 1600-as évek végén a mind a ló, mind a lovas toborzásánál igyekeztek bizonyos kritériumokat betartani. A lovak legyenek legalább 15 markosak (158 centiméter), 5-9 éves kor közöttiek, kancák vagy heréltek. (Kelenik et. al., 2000)

A III. Károly (1711-1740) magyar király uralkodása idején lévő huszárokról úgy nyilatkozott egy osztrák történész, hogy szélesebb paripáikon vágattak, miközben villámokat szórt a szemük és amilyen hirtelen jöttek úgy is tűntek el. A huszároknak a célja az ellenség hirtelen meglepése volt, így tudtak a legnagyobb hatékonysággal működni. (Allmayer-Beck – Lessing, 1978; Fröhlich, 2012)

1733-ra már kissé megváltozott az elvárás a lovakkal szemben, már leginkább az 5 és 7 év közöttieket keresték. Emellett a többi kritérium nem igen változott, a ló magasságának 14-15 marknak kellett lennie és szempont volt, hogy a ló legyen megfelelően erős. Egy újabb törökkel való háború miatt már biztossá vált, hogy a könnyűlovasság a jó út és számukat növelni kell, mivel a törökök mozgékony, gyors járású lovaival szemben nincs más esély. (Kelenik et. al., 2000)

A XVIII. század elején alakultak meg az első reguláris huszárezredek. Itt fontosnak tartom annak a tisztázását, hogy a lovas fegyvernemen belül beszélhetünk nehézlovasságról, mint a vértések és a dragonyosok, akik alatt nagyobb testű lovak voltak. Mellettük szó van még a könnyűlovasságról. Ezen belül beszélhetünk huszárról, svalizserről, lovas vadászról, ulánusról és kozákról. A huszárt az különbözteti meg a többi csapatnemtől, hogy az ő feladata volt a legösszetettebb, nekik a felderítésből, a biztosításból és az üldözésből is ki kellett vennie a szerepét, továbbá szükség esetén csatadöntő lovasrohamokban is részt kellett vennie. *„A magyar könnyűlovasság hagyományos megnevezése a XV. századtól, ill. a magyar mintára létrehozott hasonló nyugat-európai alakulatok és katonáik elnevezése.”* Mint ahogy ebből a definícióból is már sejthető több európai országban is átvették ezt a fajta lovas csapatnemet. Európa számos birodalmában találkozhattunk huszárezredekkel, de ez szinte valamennyinek nem sikerült jól kivitelezni. Közülük talán a francia és a porosz huszárok voltak a

legjelentősebbek. Ezen belül Franciaország huszárjairól szeretnék említést tenni. Az első állandó francia huszárezred, a Bercsényi-ezred már több mint 300 éve a mai napig fennáll. Az ezred már más néven, de a Bercsényi-huszárok utódként még jelenleg is működik, de már lovak nélkül. A huszárok egyik fő feladata, mint ahogy az előbbieken már ismertettem őket, a felderítés volt. Ezt ők megtartották és jelenleg az 1. ejtőernyős ezredként működnek. (Nagyrévi-Neppel, 1973; McHenry, 1997; Fröhlich, 2012; Allmayer-Beck – Lessing, 1978; Réfi, 2014; Denison, 1884; Internet1; Internet2)

A XVIII. században a jó huszárlovat egy olyan melegvérű lónak tartották, melyet egy arabs ló és helyi, jelen esetben magyar- de lehet lengyel vagy orosz - ló keresztezéséből született. Erre a feladatra gyors járású lovak az alkalmasak, akik a szabadban nevelkedtek. Ezeknek a lovaknak alkalmasnak kell lenni a hőség és a fagy tűrésére, a folyók átúszására, a hegyre felmászásra. Emellett rettentő kitartónak is kell lenniük. (Nagyrévi-Neppel, 1973)

II. József (1780-1790) magyar királynak köszönhető a szervezett magyar katonai lótenyésztés felállításának elkezdése. Előtte nem volt megfelelő szabályozás, illetve az országban található ménnek sem voltak kifejezetten alkalmasak az ilyen irányú tenyésztésre. A legtöbb, eddig fedezettetésre használt mén a parasztság kezén volt. A fő probléma nem is ez volt, hanem hogy ezek rossz minőségű ménnek voltak. Épp ezért tenyészlovakat hoztak be az országba. 1784-ben meg is történt az első katonai ménes létrehozása Mezőhegyesen. Itt történt a nóniusz fajta kitenyésztése is, melyet szintén katonai célra tenyésztettek. Innen már nem volt megállás, hogy a következő 100 év leforgása alatt megalakuljon 1789-ben a bábolnai-, 1853-ban a kisbéri-, majd 1875-ben a fogarasi ménes is. Így teret engedtek az arab telivér és félvér, az angol telivér és a lipicai hazai tenyésztésének is. Ettől kezdve a katonai lóállományról és annak utánpótlásáról a Méneskar gondoskodott, mely szervezeti keretet adott neki. (Fröhlich, 2012; Babucs, 2011; Bokor et. al., 2011; Podmanicky, 1903)

A Napóleoni-háborúk (1792-1815) során használt lovakkal kapcsolatban biztosak lehetünk abban, hogy az addigra már megalapított ménesekből is érkeztek lovak. Egy talán igaz-talán nem legenda szerint a győri ütközet (1809. június 14.) elbukásáról úgy értesültek Bábolnán, hogy a csatát követően egy gyönyörű arabs herélt jelent meg a ménesnél, de lovasa nélkül. (Fröhlich, 2012)

2.3.5. Kiegyezéstől az első világháború végéig, az Osztrák-Magyar Monarchia

A kiegyezést követően az eddigi háborús tapasztalatok alapján nyilvánvalóvá vált, hogy a nehézlovasság nem alkalmas az ellátandó feladatokra, ezért átszervezésre kerültek. Így már

csak a könnyűlovasság maradt, egységes könnyűlovas mintára felszerelt dragonyosok, ulánusok és a huszárok. Ettől fogva nem tettek különbséget a nehéz- és a könnyűlovasság lovai között. (Kelenik et. al., 2000; Nagyrévi-Neppel, 1973)

Az első világháború előtt a huszárság alatt használt lovakkal kapcsolatos igények nem sokat változtak a 150 évvel ezelőttihez képest. Magasságuknak 14 marok és három hüvelyk (155 centiméter) és 15 marok és két hüvelyk (163 centiméter) között kellett lenniük. Látható, hogy ezek kisebb termetű, de könnyű lovak, így gyors, fordulékony mozgásra kiválóan alkalmasak voltak. A lovak színénél nem volt megszabott kritérium. Ez azért érdekes, mert más lovas csapatnemeknél volt. A lovak közül ivar szerint csak a ménnek voltak kizárva, kancákat és heréltet alkalmaztak. 1887-ig 5 éves kortól, míg 1887-től már erős 4 éves lovat is vásároltak. Mindezek mellett fontos kritérium volt még, hogy a lovak egészségesek, szabályos, ruganyos járásúak és természetük élénk legyen. Inkább a nagy mellkassal és rövid, de erős lábakkal rendelkező lovakat részesítették előnyben a sorozásnál. Az edzettség fontos ezeknél az állatoknál, továbbá elvárás az erős hát. (Kelenik et. al., 2000; Balla, 2000a; Kis, 1913)

A katonai célú lótenyésztésnek köszönhetően jó tenyésztési munkák folytak az országban. A korábban már említett, II. József idején és utána alapított állami ménesekben zajlott a tenyésztés. Ezen felül az ország területén még 5 méntelep is helyet kapott. Ebben az időszakban 3000 mén fedett az országban. (Kelenik et. al., 2000; Babucs, 2011)

A saját, állami lótenyésztésen kívül volt másik lehetőség is lószerezésre. Ez a vállalkozói ló rendszere. Ilyenkor a kincstár megveszi a remondát, az újonc lovat, elvégzi a szükséges kiképzését, majd a szükséges mennyiségen felüli lovat odaadja a vállalkozónak. Ez idő alatt a vállalkozó használhatta a lovat, csupán évente egyszer be kellett mutatni a szemlén és az őszi gyakorlatokra be kellett szolgáltatnia a lovat. Ezeknek az állatoknak az átlagos életkora 8, de legfeljebb 12 év volt. Kezdetben 5, későbbiekben 7 év leteltével a vállalkozó megtarthatta a lovat. A tiszteknek lehetett saját lovuk, de ha kincstárit vettek igénybe azt 8 év után tarthatták meg. (Kelenik et. al., 2000; Balla, 2000a; Babucs, 2011)

Léteztek még igénybevételre lovak is. Ezek a környező településeken lévő 6 és 15 éves kor közötti lovak, melynek használatáért a kincstár fizetett. Viszont ezeket a lovakat nem lehetett korlátlan mennyiségben besorozni, csupán az 50%-ukat. Ennek okáról még a későbbiekben is fogok néhány szót ejteni. A Monarchiában 2 évente tartottak az igénybevételre lovak számára lóosztályozásokat. Először a katonai szolgálatra való esetleges alkalmaságukat vagy

alkalmatlanságukat döntötték el, majd a marmagasságuk alapján azt, hogy milyen szolgálatot fognak teljesíteni. Ez alapján 5 kategóriát különböztetünk meg. (Babucs, 2011)

1. táblázat: *Katonai ló kategóriák marmagasság alapján 1913-ban (Babucs, 2011; Lóügyi szabályzat, 1913; Kis, 1913)*

Ló kategória	Marmagasság (cm)
Lovassági és tüzérségi altiszti hátsló	158-166
Lovas tüzérsztálybeli legénységi hátsló	155-158
Hámosló	161-172
Málhásló	148-153
Málhás állat	135-től

Korhatár nem volt a lovakra szabva. Általánosan követett szabályokról tudunk beszélni, de ez minden esetben függött a ló saját adottságaitól is. Egy 5-6 éves, már teljes értékűnek számító ló, ha hidegvérű 14-15, ha melegvérű 18-20 éves korig is el tudott dolgozni. (Babucs, 2011)

A lovakat patkolták, mind a sérülések elkerülése, mind a pata felesleges kopásának elkerülése érdekében. A mellső lábakat kerek, míg a hátsó lábakat szív alakú patkókkal látták el. Ezek a patkók 400 és 600 gramm közötti súlyúak, 24-28 mm szélesek és 9-10 mm vastagok voltak. Ezzel összehasonlítva a jelenleg használt általános patkóméretetek változtak. A patkolást - a nagyobb igénybevétel miatt sűrűbben, mint napjainkban - 5-6 hetente végezték. (Balla, 2000a; Bokor et. al., 2011)

A lovak jó egészségügyi állapotának megtartása érdekében a lovak állapotát a kihelyezett állatorvosok folyamatosan figyelték. Erről éves szinten kimutatást is kellett végezni. Bár már időben legalább 20 évvel később, de még akkor is elvégezték ezeknek a kimutatásoknak az összeírását. Ebből látható, hogy a leggyakrabban bekövetkező sérülések a különféle emésztőszervi bántalmak és az apróbb sérülések voltak, de a táblázatban közel 50 betegség szerepel. A szóban forgó és a dolgozatban közölt kimutatás a bábolnai állami ménes ló kórházában készült 1933-ban. A kisebb sérülések után még a most is a legjellemzőbb ló betegség a kólika. (Balla, 2000a; HU-MNL-OL-K552 Jel nélküli iratok (15. doboz) 1934, 13. csomó, 1933-évi ló betegségekről szerk. kimutatás felterjesztése, Bábolna; Internet3)

2. táblázat: Kimutatás az 1933. évi lóbetegségekről, Bábolna állatkórház (HU-MNLOL-K552
Jel nélküli iratok (15 doboz) 1934, 13. csomó, 1933-évi lóbetegségekről szerk. kimutatás
felterjesztése, Bábolna)

A betegség neve	Betegség eseteinek száma	Megjegyzés
Állalatti nyirokcsomó gyulladás	10	részben elgennyesedés, részben visszafejlődés /felszívódás/
Csalánkiütés	1	
Csonttörés	2	
Csikóbéna	2	
Emésztőszervi bántalmak	82	bélszártapadás, hurutos bélgörcs, heveny gyomormegterhelés stb.
Eczema	30	többnyire csüdsömör alakjában
Elvetélés	1	
Farok-végbélgyulladás	1	
Felső légutak hurutja	26	
Hurutos tüdőgyulladás	3	
Hüvelyhurut	1	
Herélés	3	
In és ízületi rándulás	21	
Izomgyulladás	3	
Inhüvely gyulladás	3	
Inmetszés	1	
Kötőhártyahurut	6	
Keresztbénulás	1	
Kötélbehágás	5	
Nyirokér-gyulladás	1	
Nyelvsérülés	1	
Nyáriseb	4	
Nyeregnyomás	1	
Nyirrák	1	
Nyirrothadás	1	
Orrvérzés	1	
Pphlegmone	6	
Patairhagyulladás /savós/	8	
Pártatiprás	3	
Párta és sarokvánkó gyulladás	1	
Patahengergyulladás	1	
Rozsférgesség	2	
Szemgyulladás /belső/	1	
Sérülések	69	
Sarokvánkósgyulladás	4	
Szájgyulladás	1	
Szaruhártyasérülés	12	

Szegbehágás	3	
Sejtes nyirgyulladás	2	
Tájog	2	
Talpzuzódás	2	
Tőgygyulladás	1	
Tarló sömör	30	
Veszettség	1	
Vállrheuma	1	
Vállzuzódás	2	
Vérdaganat	4	
Végbélkörüli tájog	1	
Vérfolt	1	

Az I. világháború során akkora veszteséget szenvedett a lovasság lóállománya, hogy kénytelenek voltak más megoldás után nézni. Ebben az időszakban kezdődött el a lovasság hanyatlása és egyre inkább kezdték el a lovas csapatnemeket átszervezni. Ez köszönhető az egyre modernebb lőfegyvereknek, amivel a szálfegyverrel és lőfegyverekkel felszerelt lovasság már nem tudta felvenni a harcot, továbbá a rohamosan fejlődő tüzérségnek nagyszámú hámosállatra volt szüksége, amihez a szükséges lovakat sok esetben a lovasságtól vonták el. A másik ok emellett a nagy mértékű veszteség volt. A háború teljes ideje alatt másfél millió ló veszteséggel számolt a hadsereg. A hátszágban állandó mennyiségű lóra volt szükség a mezőgazdasági igények kielégítésére, amelyből nem lehetett leadni, ezért nem lehetett folyamatos utánpótlásra számítani. Így megkezdődött a lovasság átszervezése, a huszárok nagy részéből gyalogost képeztek. (Fröhlich, 2012; Babucs, 2011)

2.3.6. A második világháború végéig

A 2. világháború alatt a huszárok még lovon mozogtak, de harcolni már lóról szállva harcoltak. A lovasság fő feladata, mint már korábban is említettem a felderítés, a támadás, az üldözés és a fedezés volt. Ezekre a feladatokra most is kiválóan alkalmasak voltak. (Fröhlich, 2012)

1942 őszén-telén, az orosz fronton a lovak már nem vettek részt. Az addigra már legyengült lóállományt lóüdültető állomásokra küldték. Ezek 100-150 kilométerre helyezkedtek el a frontvonalától. A lóról szállított huszáralakulatokból sialakulatokat képeztek. (Kelenik et. al., 2000)

A háború végére már biztossá vált, hogy az egyre modernebb technikával szemben képtelen a harc felvételére a lovasság, így pályafutásuk a végéhez ért. Ugyan még az 1950-es években a

Néphadsereg idején a hidegháborús nyomás hatására próbálkoztak lovas alakulat létrehozásával, de nem volt hosszú életű. (Kelenik et. al., 2000)

A dolgozat elkészítéséhez szükséges levéltári kutatásomat a 30-as évek közepének, végének lóállományáról végeztem. Így most nem térek ki erre a témára részletesebben, ez egy következő fejezetben fog szerepelni.

2.3.7. A háborútól a 2000-es évek elejéig

A fenti megnevezett nagyjából 50 éves időszakban az országban működött határőrség, viszont nem a Rendőrség, hanem a Belügyminisztérium alá tartozott. Léteztek lovas határőrök is, továbbiakban az őket érintő követelményekről fogok szólni. (Kováts – Sági, 1982)

„Szolgálati lónak nevezzük azt a megfelelő testalkatú és méretű, esztétikus küllemű, szilárd szervezetű, élénk, de kiegyensúlyozott vérmérsékletű, nagy élet- és akaraterejű, de egyben kisigényű lovat, amely megfelelő kiképzés után a közbiztonsági és határőrizeti szolgálatban gazdaságosan és jó teljesítmény mellett alkalmazható.” (idézet: Kováts – Sági 1982: 79) Ez szerepel a Belügyminisztérium által, a lovas határőröknek kiadott szabályzatban. Vegyük végig ez alapján, hogy mit is vártak el ezektől a lovaktól. Testalkatuk és küllemük alapján három kategóriát különböztethetünk meg: háts-, vonathámos- és vegyeshasználatú ló. Szín szempontjából általánosságban megállapítható, hogy a feltűnő jegyű, valamint a fehér vagy tarka állatok kizártnak tekintendők. Ezeknek a lovaknak az állatjelölését a Belügyminisztériumra utalva BM felirattal és a bekerülésük évével végezték. (Kováts – Sági, 1982)

A szolgálati hátslóval kapcsolatban a szabályzat pontos testméretekre nem tér ki, ez alól kivétel a 19-20 centimétert elváró szárkörméret, csupán általánosságokat olvashatunk a ló küllemével kapcsolatban. Leginkább az ízületek szögeléséről vannak pontos információk, ezt a 3. táblázat mutatja be. (Kováts – Sági, 1982)

3. táblázat: *Elvart ízületi szögölések a határőrségnek kiadott szabályzat szerint (Kováts – Sági, 1982)*

Ízület	Ízületi szögölés (fok)
Vállszögölés	100
Lapocka talajjal	45-50
Csüd talajjal	45-50
Csánk	150
Hátsó csüd	55-60

A szolgálati hátsó kiképzésénél kiemelten fontos, hogy megszokja a lőfegyver és szálfegyver használatát, a tömeget, a forgalmat és az idegen állatokat. (Kováts – Sági, 1982)

2.3.8. Napjainkban

Jelenleg véleményem szerint a Készenléti Rendőrség az egyetlen aktuálisan is működő olyan lovas egység, mely katonai, rendvédelmi feladatokat is ellát. Ők – illetve a Határőrség emberei sem – nem a Honvédség keretein belül működnek, nem katonák. Viszont a magyar történelmen végig menő kronológiai lóállomány-összehasonlításomnak nem is ez volt a fő kritériuma. Az összehasonlítás alapját a használati mód képi, így van helyük ebben a listában. A Készenléti Rendőrség főként, 80%-ban nóniuszokkal dolgozik, de állományában megtalálhatóak a Mezőhegyesen tenyésztett sportlovak is. Fő feladatuk közé tartozik a tömegkezelés, a határszolgálat, betakarítás során a termőterületek felügyelése, az ünnepeken, rendezvényeken való részvétel. Emellett a fiatalság nevelésére is nagy hangsúlyt fektetnek, illetve a Nemzeti Lovas Díszegységet is ők állítják ki. (Internet4, Internet5)

2.4. Korszakok összefoglalása

A következő, 4. táblázatban összefoglalva látható, hogy a kiegyezéstől a II. világháborúig milyen elvárásokkal álltak a katonai célra használt hátsólovakkal szemben. Ez a szakirodalomban tárgyaltak szerint, illetve a katonai szabályzatokban szereplő adatok alapján került összeállításra. Ezen szabályzatok meghatározzák a használt hátsólovak marmagasságát, színét, ivarát, korát, elvart előrelátható katonai alkalmasságát években kifejezve. Ezen kívül egy esetben találkozhatunk súlyhatárral és kedvelt fajta meghatározással is. Ezek közül legfontosabbnak a kor, ivar, szín és marmagasság oszlopokat tartom. Látható, hogy az adatok hiányosak, de olyan, egymáshoz közeli időszakokról beszélünk, hogy az elvárás nem sokban

változott. Léteznek olyan katonai szabályzatok is, melyek szinte szó szerinti utókiadásként jelentek meg, csupán az évszám változott .

4. táblázat: Katonai szabályzatokban meghatározott hátszló tulajdonságok 1867-től a II. világháborúig (Berkó, 1928; Balla, 2000a; Babucs, 2011; Kis, 1913; Lóügyi szabályzat, 1913; Kelenik et. al., 2000; Lovaglás, hajtás, málhásállatvezetés, 1937; Babucs, 2005c)

Időszak	Kor	Ivar	Szín	Marmagasság (cm)	Súly (kg)	Fajta
1867-től	5-7 éves kortól	méneket tilos	nagyon világos színűeket mellőzték	155-163, kivételesen erős testalkat esetén 153	-	-
1868-1914	5 éves kortól (de korlátozott számban erős 4 éves lovakat is) maximum 12 éves korig soroztak (még 5 évig alkalmas katonai szolgálatra)	mének és vemhes kancák kivételével mind	fehér kivételével mind	155-166	-	-
1912	5-6 éves kortól 18-20 éves korig	-	-	158-166	-	-
1913	-	-	-	158-166	-	-
I. világháború előtt	-	herélt vagy kanca	nincs előírás	155-163	-	-
1937	5-6 éves kortól 16-20 éves korig	-	-	-	-	-
II. világháború	5-10 éves, használható 5-6 éves kortól 18-20 éves korig	-	-	160-170	380-450	angol és arabs fajták, magyar félvér, kisbéri

2.5. Méneskar

Kutatásom a két világháború idejére korlátozódik, de korábban célszerű magába a tenyésztés történetébe bekapcsolódni. A kincstárnak már a XVIII. második felétől fő feladata volt a lóállomány felfrissítése. Erre kiváló volt a II. József által külföldről a birodalom területére behozatott ménekkel való tenyésztés elkezdése. Az első központosított, felügyelt katonai célú lótenyésztésről a szintén II. József nevéhez köthető, első ménes, Mezőhegyes 1784-es megalapítása után beszélhetünk. Bár csak 1860-tól létezik ezen a néven, de ettől a dátumtól beszélhetünk a méneskarról, melyre tekinthetünk egy felügyeleti szervként, mely mind a tenyésztést, mind a lókiképzést szemmel tartotta. (Babucs, 2011; Babucs, 2005b; Berkó, 1928b)

Először tekintsük át a méneskar szervezeti egységét. Központi, felső irányítás Bécsből is és Budapestről is érkezett, melyek tetején egy-egy tábornok állt. De foglalkozzunk csak a Magyar Királyság területén lévő felosztásokkal. A budapesti főfelügyelőség alá a honvédkerületi parancsnokságok, a helyi, illetékes parancsnokságok alá az ország területén lévő négy ménes, öt méntelep és huszonegy méntelepi alosztály tartozott. Egy méntelep alosztálynál körülbelül 50-60 fedeztetési állomás volt található (a szám 23 és 102 között változó), melyre a február végétől július elejéig tartó fedeztetési idő alatt különítményeket küldtek. Egy állomáson 2 és 20 mén közötti volt az állomány. Ez függött a terület lóállományának nagyságától. Az alföldi, lóban gazdagabb területekre 8-10, akár 20 lovat is küldtek. Általánosságban azonban csupán országos átlagban 2-3 ló mén volt a különítmény tagja. Ezekből a ménesekből sok a háború végével a megszálló seregek zsákmányává vált. Csupán a méretek érzékeltetése végett egy pár számadat. 1912-ben a méneskar teljes állománya 160 tisztből, tisztviselőből és 3900 altisztből, legénységből állt. Ez a mennyiségű ember hozzávetőlegesen 4300 fedezőménnel végzett folyamatos tenyésztői munkát. A tenyésztésre alkalmas állami mének gazdákhoz vagy fedeztető állomásokra kerültek. A méneskarhoz leginkább a lovak közelében hasznos mesterséggel bíróak kerültek. Ennek számát többet között a kovács, a szíjgyártó, a csizmadia és a lovasz. Nekik a katonai szolgálatukból három évet a méneskarnál, négy évet vonatalakulatoknál kellett eltölteni. (Babucs, 2011a; Babucs, 2005b; Berkó, 1928b)

A Császári és Királyi Hadsereg három módon juthatott lóhoz. A vállalkozói, az igénybevételes lovak rendszerén keresztül és rendelkeztek keretlovakkal. Előbbinél a kincstár megvásárolja a remondát, 3 hónap alatt kiképzzi, majd kiadja a vállalkozónak használatra, aki köteles volt a lóért teljes anyagi felelősséget vállalni. A gazda köteles visszaszolgáltatni a gyakorlatokra és szemlékre. Ezek olyan jó erőben lévő 8 éves lovak, melyektől elvárható a további 7-8 évnyi katonai szolgálat. Kikötés volt, hogy versenylóként nem használhatóak. Csak az alosztály

állomáshelyétől legfeljebb 40 kilométeres távolságra állandó lakcímmel rendelkezők kaphattak lovakat. Erről két példányban készült adminisztráció. A letelt 7-8 év után a vállalkozó térítésmentesen megtarthatta a lovat. A Honvédségnél ez a szám csupán 5-6 év volt. A szolgálati idő előtt selejtezett állatot árverésre bocsátották. A vállalkozói lovak rendszerének első bökkenői csak a bevezetése után majd 40 évvel később, az elő éles helyzetben derültek ki. A lovak elszoktak a nyereg alatti munkától, szénahasuk lett, nem bírták az erőltetett menetet. Az igénybevételes lovak olyan 6-14 év közötti állatok, melyek a község nyilvántartásában szerepelnek és a kincstár a használatukért fizet. Ennek a lóbehívásnak a lótulajdonos köteles eleget tenni. Sőt nem csak a lovat, de a hozzá tartozó málhásállat szerszámot is be kell szolgáltatnia. A lóavató és lóosztályozó állomásokon jelen volt a járási főszolgabíró megbízottja, a közös hadsereg vagy a Magyar Királyi Honvédség egy, esetleg két törzs- vagy főtisztje, katonai vagy hatósági állatorvos és a községi előjáróság azon tagja, aki a községben lévő lovakról vezeti a nyilvántartást. Ők döntöttek a besorozásáról. Igénybevételes ló címen nem lehetett minden lovától megfosztani a községet. Ez is szabályozva volt, 50%-ban. Felvetődhet a kérdés, hogy ilyenkor a községben lévő vállalkozói lovak hova tartoztak. Ez elég nagy különbséget szülhet a hátszágban maradtak kezében lévő lovakkal kapcsolatban. Főleg, hogy a katonai célra használt és bevonultatott lovak 75%-a vállalkozói ló volt. A vállalkozói lovak aránya térségenként és az állomáshelyek közelsége szerint változott, még a 40 kilométeres körzethatáron belül is. Ezeket az indokokat végiggondolva a vállalkozói lovakat nem számították bele az 50%-ba, így nagy számú település maradhatott szinte ló nélkül. A hátszágban így ellehetetlenítették az életet, ha a szállítmányozástól el is tekintünk, a fő probléma a mezőgazdaságban volt. Nem volt ki mögé odakötni az ekét. (Babucs, 2005b; Balla, 2000b; Berkó, 1928a)

Az 1800-as évek végén a honvédkerületi parancsnokságok által vásárolt lovak árát 170 forintban szabták meg. 14 marok 3 hüvelyk és 15 marok 2 hüvelyk közötti lovak voltak beszerezhetőek. Ez a magasság a könnyűlovasság számára tökéletes. Ezek a lovak a tényleges, keretállományhoz kerültek. 1872-től a lóvásárlás kizárólagossá vált, csak az egyik pesti lókereskedőtől lehetett a Honvédség számára lovak venni. Az ár emelkedett 1872-ben 203 forintot kellett fizetni az állatokért. A keretlovak aránya a lovasságnál igen alacsony volt, így az altisztek jó hátszóval való ellátása nehézkes volt. (Berkó, 1928a; Balla, 2000b)

1910-ben a Monarchia lóállománya több mint 4 millióra volt tehető. A háború kitöréséig ez a szám még növekedett, 1914-re már 5-5,5 millió lóról beszélhetünk. (Balla, 2000b)

Az 1910-es években, annak elején íródott szabályzatok alapján a lovakról általánosságban elmondható, hogy 5-6 éves koruktól használhatóak. Évente egy átlagos 8%-os teljesítőképességromlással kell számolni, így a melegvérűek 18-20 éves korukig vethetők be. A lovassági és tüzérségi altiszti hátszlónál az elvárt marmagasság tartomány az 1910-es évek elején 158 és 166 cm közé esett. (Babucs, 2011; Babucs, 2005b)

A méneskarnál a II. világháború előtt, az 1930-as évek végétől is hasonlóképpen folyt a tenyésztés, változást nem igazán látunk. Beszélve itt a lószorozásról, a méneskarnál szolgálatot teljesítőkről, vállalkozói és igénybevételes lovak rendszeréről, illetve a szervezeti felépítéséről. (Babucs, 2005c)

Az igénybevételes lovak számára szemléket tartottak, ahol a felsorakoztatott állatokat különböző kategóriákba osztották: (Babucs, 2005c)

- Hátszló (I.-BZ)
5-10 éves, 160-170 cm magas, 380-450 kg súlyú, arányos, jól fejlett, élénk, tértnyerő járású, kisigényű, kitartó. Huszárlónak a többi könnyedebb angol és arabs lovakat osztották be.
- Gyalogsági málhátszló (II.)
135-150 cm magas, nem félénk, biztos járású, erős, zömök, jól táplált, szelíd, kisigényű, széles, izmos hát, ágyék.
- Tüzér hegyi málhátszló (II.he)
Hasonló a gyalogsági málhátszlóhoz, de zömökebb, izmosabb, jobb kötésű. 156 cm-nél nem magasabb. Mokány vagy javított, magyar parlagi ló.
- Tüzér öszvér (II.ö)
Hegyi ágyúszütegek tűzlépcsőinél szolgál. Lóöszvér vagy számár, maximum 156 cm, jó csontozatú, erős patájú.
- Tüzér hámosló hátszlónak megfelelő (III.)
Küllemi, tulajdonsági jegyei hasonlóak legyenek a hátszlovakéhoz. 166-172 cm magas. Előnyben részesített fajták: nóniusz, furioso, northstar, gidrán, lipicai.
- Tüzér hámosló hátszlónak nem megfelelő (IV.)
Hidegvérű keresztezés melegvérű túltengéssel.
- Vonathámosló (V.)
Hátas és tüzérségi hámos célra nem megfelelő.
- Vonathámos nehezebb fajtája (V.H.)

Sodrott, hosszabb ügetésre is képes lovak.

- Teljesen nehéz, hidegvérű lovak (H.)

Muraközi, pinkafői, belga fajták. Rövid fuvarokra vagy a csapattest külön kérelmére vették igénybe.

1942-43-ban történtek átszervezések, melynek eredményeképpen a keretlőállomány létszáma 50%-kal csökkent. Ennek pótlására a vállalkozói lovak állományát kellett növelni, de ők a békeidőkben csak, mint kiképzési állomány vettek részt. Ezért 4 éves lovakat vásároltak, amiket 6-8 hónap leforgása alatt belovagoltak, bekocsiztak. Ezek a lovak is, mint ahogy az előbbieken ismertettek a vállalkozói lovak rendszere, ugyanúgy működtek. Kiadták a vállalkozónak, aki jelen esetben 5 év használat után tarthatta meg a lovat, de mozgósítás esetén 24 órán belül kellett az illetékes csapattesthez beszolgáltatnia a lovat. Kezdetben ez jól működött, de későbbiekben, a huszárezredek átcsoportosításakor már problémát jelentett. Ebben az időszakban egy 11 ezres lóállománnyal kell számolni. Ennek 20%-a kiképzetlen, eddig csupán földművelésre használt ló volt. Ez is nehezítette a lovasság dolgát. (Adonyi-Náredy – Nagy, 1990)

A II. világháború alatt a leginkább bevált ló a magyar félvér, illetve kiséri volt, ő tudta leginkább a háborús körülménnyel felvenni a harcot. Gondolok itt az etetési, itatási körülményekre, a pihentetési lehetőségekre, illetve az időjárási viszonyokra. Ellenpéldaként ejtsünk szót a német lovasság lovairól, amik ezt, a keleti fronton uralkodó zord viszonyokat nem tudták elviselni. (Babucs, 2005a; Babucs, 2005c)

3. ALKALMAZOTT MÓDSZER

Szakdolgozatomhoz kétfajta kutatást végeztem, egy levéltárit és egy terepkutatást.

Levéltári kutatásomat a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában folytattam, ahol a HU-MNL-OL-K-552-es jelű iratanyagot néztem át, mely az Állami Lótenyésztő Intézetek Méneskari Felügyelőségének iratait tartalmazza. A K szekció tartalmazza a Földművelésügyi Minisztérium iratait, ebben az időszakban a Méneskar alájuk tartozott. Ez 22 kis-, 3 nagydobozt és 7 kötetet tartalmazott, ez nagyjából 3 és fél folyóméter. Átnézése nagyjából 2 hónapot vett igénybe, mivel a levéltári rendszer nem teszi lehetővé, hogy egyik napról a másikra újabb anyagokkal foglalkozzak. Egyszerre bizonyos számú iratanyagot lehet kikérni, és a kérés teljesítése napokig tart.

Iratanyagom első 15 egysége teljes mértékben személyügyi anyagokat tartalmazott. Tele volt házassági kérelmekkel, szabadságolási levelekkel, névváltoztatásokkal, illetve a Méneskarnál dolgozók személyi aktáival. Az iratanyag második fele már felüdülést okozott, itt már a különböző ménesekről, méntelepekről volt szó. Innentől a poros papírok lapozgatását felváltotta egy érzés, végre számomra hasznos dokumentumokra találtam. Végig attól féltem, hogy semmit nem fogok találni és ott maradok végül téma nélkül. A következő 13 egységben a következő méntelepek iratai voltak, így a dolgozat eztkövető fejezeteiben az összehasonlításokat ez alapján fogom végezni:

- Bábolnai Állami Méntelep Parancsnokság
- Debreceni Állami Méntelep Parancsnokság
- Alsózsuki Állami Méntelep Parancsnokság
- Bajai Állami Méntelep Parancsnokság
- Békéscsabai Állami Méntelep Parancsnokság
- Celldömölki Állami Méntelep Parancsnokság
- Csíkszeredai Állami Méntelep Parancsnokság
- Dési Állami Méntelep Parancsnokság
- Hódmezővásárhelyi Állami Méntelep Parancsnokság
- Nagykanizsai Állami Méntelep Parancsnokság
- Nagykőrösi Állami Méntelep Parancsnokság
- Nagyszalontai Állami Méntelep Parancsnokság
- Gyöngyösi Állami Méntelep Parancsnokság
- Jászberényi Állami Méntelep Parancsnokság

- Kisbéri Állami Méntelep Parancsnokság
- Komáromi Állami Méntelep Parancsnokság
- Mezőhegyesi Állami Méntelep Parancsnokság
- Palánkai Állami Méntelep Parancsnokság
- Perbenyiki Állami Méntelep Parancsnokság
- Pusztaszentkirályi Állami Méncsikótelep
- Szatmárnémeti Állami Méntelep Katonai Parancsnokság
- Sütvényi Állami Ménesvezetőség
- Székesfehérvári Állami Méntelepvezetőség
- Turjaremetei Állami Ménes és Méntelep Katonai Osztáparancsnokság

Az ebben szereplő adatok összességében az 1922 és 1944 közötti időszakot ölelik fel. A méntelepeknél általánosságban mondható, hogy ez az időintervallum szűkül, inkább már 1930 és 1944 közötti időszakról beszélhetünk. A rendelkezésre álló források korlátozottak, így csak az 1930-as és az 1940-es évek lóállományával tudtam foglalkozni.

A méntelepeken, fedezettóállomásokon használt, aktívan fedező ménokről találtam többségiben adatokat, így velük fogok foglalkozni. 158 egyedem lett a végére, ebből 101 mén, 46 kanca, 3 herélt és található a listában 8 számármén is.

A 158 egyed adataiból egy adatbázis készült, mely a dolgozat végén az 1. mellékletben megtalálható. Az adatbázis tartalmazza az irat levéltári jelzetének számát, a ló törzskönyvi számát, nevét, fajtáját, ivarát, korát, születési évszámát, színét, marmagasságát, övméretét, szárkörméretét, sütését, bélyegeit, küllemét, használatát, betegségeit. A ló azonosíthatósága miatt a színek nagyon részletes leírást kaptak, így szükségességét éreztem egy egységesítésnek. Gondolok itt például arra, hogy az almázott mézszürkéből szürke, a sötét meggyepéből pej, illetve az agyagsárgából sárga lett. A minden lóhoz tartozó tényleges, azonosításhoz szükséges részletes szín és küllemi leírása az 1. számú mellékletben megtalálható.

A külön, előzőekben felsorolt vizsgálati szempontoknál nem mindegyik egyednél található meg minden adat. Így az egyes tulajdonság tekintetében a következő egyedszámra vonatkozik a kutatás. A fajtánál 150 egyedre, ivarnál 150 egyedre, kornál 119 egyedre, színnél 150 egyedre, marmagasságnál 140 egyedre vonatkozóan található meg pontos információ, mely alapján az eredmények kiértékelése zajlani fog.

Azért, hogy a XX. századi katonai célra használt lovak adatait XX. századi katonai hagyományőrzők hátszlóvaival összehasonlíthassam, terepkutatást végeztem. Az előzőekben ismertetett szempontsor alapján adatokat gyűjtöttem 17 darab hagyományőrző célra is használt hátszlóról 2024. június 1. és július 19. között az ország 4 különböző pontján, Sopronban, Szombathelyen, Csömörön és Mogyoródon. Ezek közül 12 herélt és 5 kanca. Ezen lovak tekintetében levételre kerültek a testméreti adatok, a marmagasság bottal és szalaggal, az övméret és a szárkörméret. Ezen kívül a fajta, az ivar, a szín, a születési idő, a sütés és a küllem. Ezek az adatok a vizsgált lovak útleveleiből kerültek kinyerésre. Ezek az adatok ugyanolyan módszerrel, mint a levéltári adatok összesítésre kerültek, és ebből is adatbázis készült. Ezt a 2. melléklet tartalmazza. Ennek tárgyalását a következő fejezet tartalmazza.

A 2024-es vizsgált lóállomány egyedinek kiválasztásánál a fő szempont az volt, hogy olyan lovak kerüljenek be a kutatásba, amelyeknek lovasai, tulajdonosai fontosnak érzik, hogy lovaik tudása nagyban megfeleltethető legyen a vizsgált korszak elvárásaival, illetve a lovakat használó lovasok felszerelése, ismerete és kiképzettsége történelmileg hitelesnek mondható legyen. Ezen kritériumoknak eddigi tapasztalataim alapján ez a 17 ló – lovas páros felelhet meg.

Azért, hogy a kutatás során feltárt területet teljes egészében láthassuk, szükséges még a korszakban elvárt katonai standardokról is beszélnünk, ezt a már korábban közölt 4. táblázat mutatja be.

4. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK

4.1. Fajta

A II. világháború időszakában a katonai szabályzatokban és a szakirodalomban meghatározva konkrétum nem volt, csupán előnynek tekintették az angol és arab fajtaikat, a magyar félvér és a kisbérit, ezt a 4. táblázat mutatja be. A következő, 5. táblázat az 1930-40-es évek vizsgált katonai lóállományát mutatja be az állomány fajta- és ivarmegoszlása alapján. (Babucs, 2005c; HU-MNL-OL-K552)

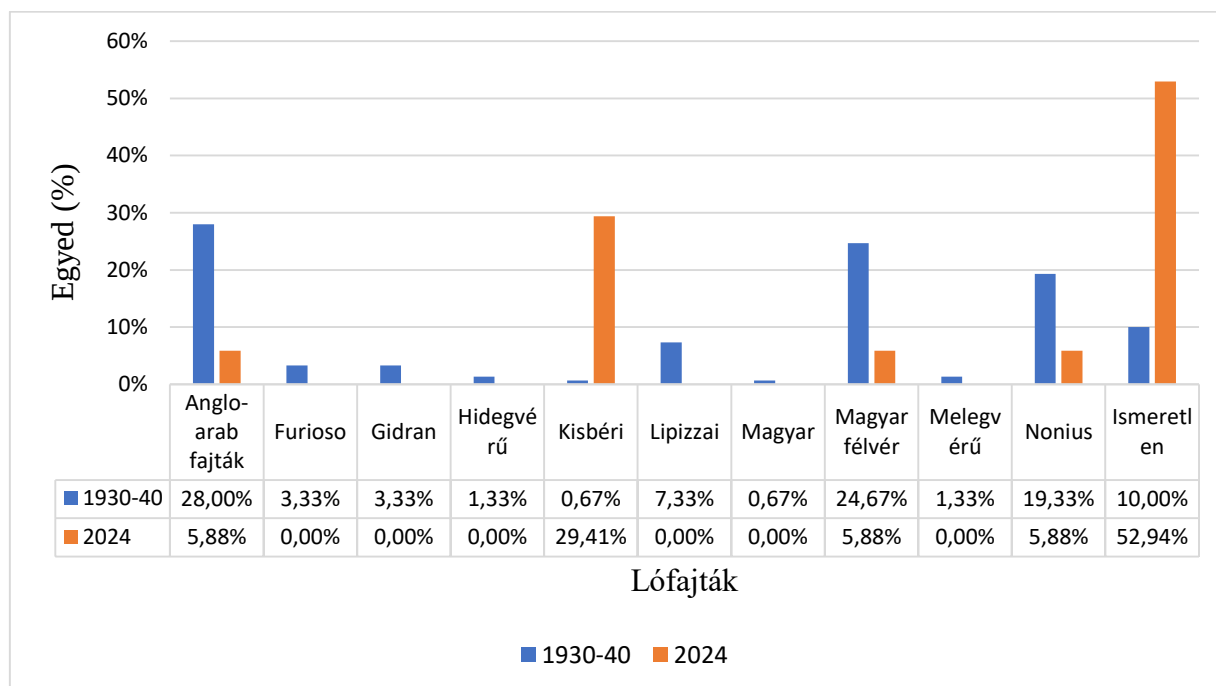
5. táblázat: Fajta- és ivarmegoszlás az 1930-40-es évek vizsgált lóállományában (HU-MNL-OL-K552)

Fajta	Herélt	Kanca	Mén	Összesen	Fajta %	Herélt %	Kanca %	Mén %
Angol félvér	1	8	4	13	8,23	0,63	5,06	2,53
Angol telivér	0	1	2	3	1,90	0	0,63	1,27
Arab	0	9	4	13	8,23	0	5,70	2,53
Arab félvér	0	0	4	4	2,53	0	0	2,53
Arab telivér	0	3	4	7	4,43	0	1,90	2,53
Arabs	0	0	1	1	0,63	0	0	0,63
Bábolnai	0	1	0	1	0,63	0	0,63	0
Furioso	0	3	2	5	3,16	0	1,90	1,27
Gidran	0	3	2	5	3,16	0	1,90	1,27
Hidegvérű	0	0	2	2	1,27	0	0	1,27
Ismeretlen	0	1	14	15	9,49	0	0,63	8,86
Kisbéri	0	0	1	1	0,63	0	0	0,63
Lipizzai	0	1	10	11	6,96	0	0,63	6,33
Magyar	0	0	1	1	0,63	0	0	0,63
Magyar félvér	0	0	37	37	23,42	0	0	23,42
Melegvérű	0	0	2	2	1,27	0	0	1,27
Nonius	2	16	11	29	18,35	1,27	10,13	6,96
Összesen	3	46	101	150	100,00	2	30,67	67,33
Ivararány %	2	30,67	67,33	100				

A vizsgált lóállománynál látható, hogy legnagyobb mennyiségben magyar félvérrel találkozhatunk. Ez az állomány több mint 23%-át teszi ki. Ezen kívül még nagy mennyiségben fordulnak elő a noniusok is. Ezt a fajtát nem, mint hátszló, hanem mint hámosállat használták. Az összehasonlításban nem csak hátszlovak szerepelnek, hanem minden katonai célú

felhasználásra használt ló, mely az adott időszakban használatban volt, így kerültek bele nem hátszló egyedek is. (HU-MNL-OL-K552)

A következő, 4. ábra a két - 1930-40-es évek és 2024-es év - időszakot fogja összehasonlítani a fajta tekintetében. A könnyebb átláthatóság érdekében az anglo-arab fajták összevonásra kerültek.

4. ábra: Fajta megoszlása az 1930-40-es és a 2024-es évek vizsgált lóállományában (HU-MNL-OL-K552, saját kutatás)

A három XX. század közepén előnyben részesített fajta az anglo-arab fajtacsoport fajtái, a magyar félvér és a kisbéri. Az anglo-arab fajták tekintetében nagymértékű csökkenést láthatunk, 28%-ról esett le az arányuk 5,8%-ra. A 2024-es vizsgált állományban ez az arány 1 darab shagya arab lovat jelent. A magyar félvérek esetében szintén csökkenést láthatunk, 24,7%-ról 5,8%-ra. A kisbériről fontos még beszélnünk. A szakirodalom (Babucs, 2005c; Babucs, 2005a) többször említi, mint a magyar félvér mellett leginkább bevált katonai hátszló. Míg a XX. századi vizsgált lóállománynál a kisbérinél 1% alatti eredményt láthatunk, mely csupán 1 egyedet takar, addig a 2024-es vizsgált állománynak ez a legkiemelkedőbb számban jelen lévő fajtája 29,4%-kal. (HU-MNL-OL-K552)

Mind a kettő vizsgált állományban találhatóak egyedek melyeknek nem beazonosítható vagy nem megjelölt a fajtája. Ők ismeretlen fajtájúként találhatóak meg a 4. ábrában. A 2024-es évek vizsgált állományában ezen lovak aránya 52,9%, több mint a lovak fele. Ezeket az egyedeket a

tulajdonosaik, lovasaik kizárólag szabadidős célra használják, így nem a fajtatisztaság az elsődleges szempont. Sokkal fontosabb, hogy a ló mire alkalmas, illetve milyen vérmérsékletű.

4.2. Szín

A 4. táblázatban bemutatott, a vizsgált korszakhoz kapcsolódó elvárt színről a II. világháború idején nincs rendelkezésre álló adatunk, így szintén ezen táblázatban bemutatott, a kiegyezéstől az I. világháborúig érvényben lévő szabályzatok alapján, korábbi időszak adataival kell összehasonlítanunk a vizsgált két lóállományt. A szabályzatok (Berkó, 1928; Balla, 2000a) alapján a nagyon világos színű lovak mellőzése volt a cél. A következő, 6. táblázat a két vizsgált lóállomány egyedeinek színének összehasonlításával foglalkozik. (HU-MNL-OL-K552)

6. táblázat: Színek aránya az 1930-40-es évek és a 2024-es vizsgált lóállományban (HU-MNL-OL-K552, saját kutatás)

Szín	1930-40 (%)	2024 (%)
Deres	4,67	0
Fekete	7,33	11,76
Pej	61,33	35,29
Sárga	12,67	23,53
Szürke	13,33	29,41
Nincs adat	0,67	0

Legnagyobb mennyiségben mind a két időszakban a pej szín található, bár arányuk 2024-es vizsgált állományban szinte a felére csökkent, 61,3%-ról 35,3%-ra. A többi szín arányban is láthatunk változást, minden színnél 1930-40-es évekhez képest növekedés látható, de a színek gyakorisági sorrendjében változást nem látunk. (HU-MNL-OL-K552)

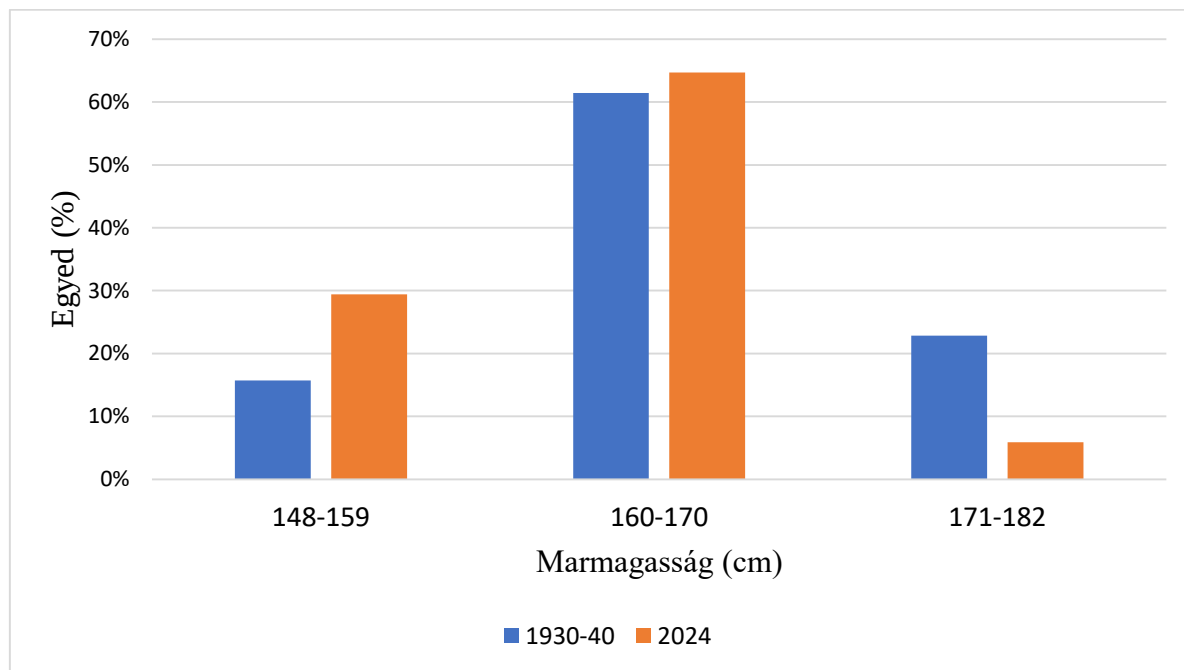
A szürke szín, mely katonai, hátszlóként való használata kerülendő volt, az 1930-40-es évek vizsgált lóállományánál tapasztalható 13,3%-os aránya a 2024-es vizsgált lóállománynál több mint a kétszeresére nőtt, 29,4%-ra. Ez az állományra nézve nem előnyös. (HU-MNL-OL-K552)

A 6. táblázatban látható „nincs adat” elnevezésű sor is, mert az 1930-40-es évek vizsgált állományánál egy egyed (0,67%) esetében nem áll rendelkezésre a ló színére vonatkozó adat. A színadat nélküli, Gidran Bakony III-2 lóról elmondható, hogy – mint ahogy ez a nevéből is látszik- a fajtája gidrán. Így az ő színében is nagy eséllyel lehetünk biztosak, hogy sárga. (HU-MNL-OL-K552; HU-MNL-OL- K552 A jelű iratok (8. doboz), 1932, 165/A)

4.3. Marmagasság

A II. világháború idején a 4. táblázatban tárgyalt katonai szabályzatok (Babucs 2005c) alapján a katonai hátszlónak 160 és 170 cm közötti marmagassági értékkel kellett rendelkeznie. Ezzel

az adattal kerültek összevetésre az 1930-40-es évek és a 2024-es adatok. Ez az 5. ábra foglalja össze.

5. ábra: Marmagassági értékek alakulása az 1930-40-es és a 2024-es években a vizsgált lóállományokban (HU-MNL-OL-K552, saját kutatás, Babucs 2005c)

A diagramon is látható, hogy mindkét időszak egyedei marmagasságuk alapján 3 kategóriába lettek sorolva. A 148-159 cm közötti és a 171-182 cm közötti egyedek a katonai standardek (Babucs, 2005c) alapján nem lettek volna alkalmasak hátszlónak. Az elvárásnál alacsonyabb egyedek az 1930-40-es vizsgált időszakban a teljes állomány 15,7%-át teszik ki, míg 2024-ben a vizsgált állomány 29,4%-át. Őket abban az időszakban hámoslóként tudták volna hasznosítani. A túl magas egyedek, a 171-182 cm közötti kategóriába esők legénységi hátszlóként nem, de tiszt saját hátszlóként hasznosíthatóak lettek volna. Ez a kategória teszi ki a teljes állomány 22,8%-át az 1930-40-es évek vizsgált időszakában, míg az 5,8%-át a 2024-es vizsgáltidőszakban (HU-MNL-OL-K552)

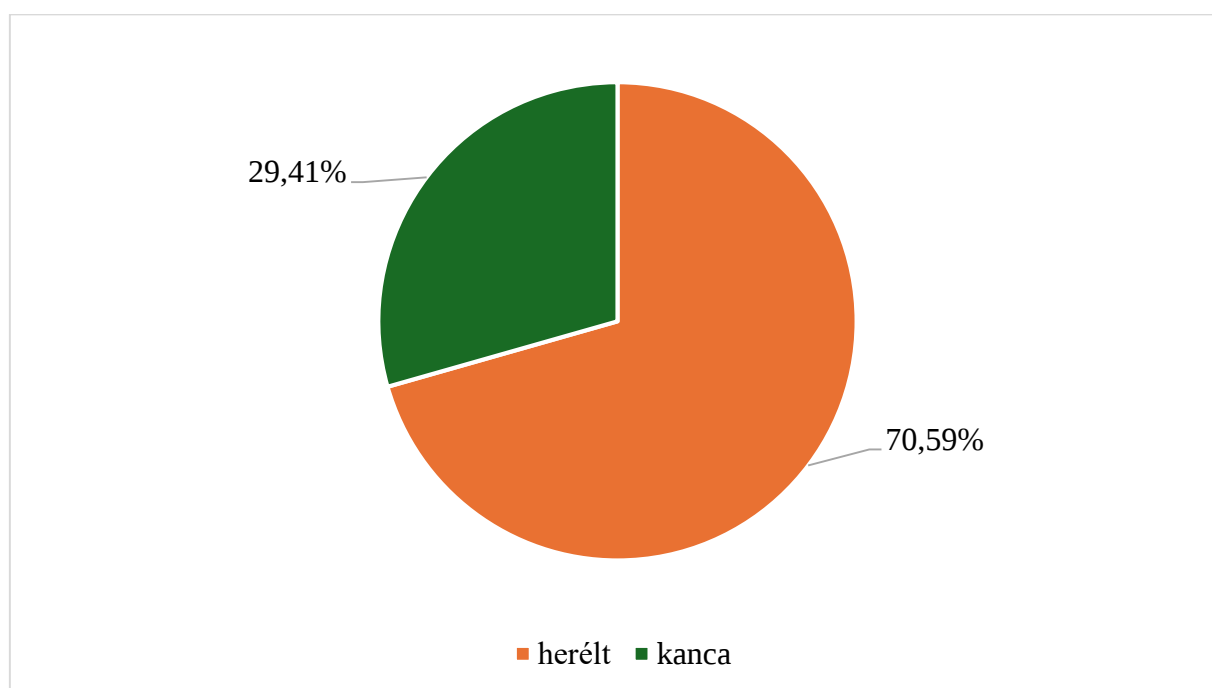
Az 5. ábra középső oszlopa, a 160-170 cm közötti kategória alkalmas a II. világháború időszakában katonai hátszlónak a marmagasság alapján. Az 1930-40-es időszakban ők az állomány 61,4%-át teszik ki, a 2024-es időszakban pedig az állomány 64,7%-át. (HU-MNL-OL-K552; Babucs, 2005c)

Az 1930-40-es évek vizsgált állományának átlaga 165,45 cm, míg a 2024-es vizsgált állomány átlaga 161,67 cm. Átlagukat tekintve mind a két állomány megfelel a standard, katonai szabályzatokban meghatározott értékeknek. (HU-MNL-OL-K552)

4.4. Ivar

A 4. táblázatban szereplő katonai szabályzatokban (Kelenik et. al., 2000; Berkó, 1928; Balla, 2000a) meghatározott értékeknél a II. világháború időszakánál nem szerepel ivarral kapcsolatos adat. Így egy korábbi időszakban használatos szabályzatokat kell használnunk. Ezek alapján a ménnek kivételével mind a kancák, mind a heréltek használhatóak.

Az 1930-40-es évek időszakában a vizsgált állomány 67,3%-a mén. A levéltári iratokban (HU-MNL-OL-K552) a mén egyedek mellett 101 esetből 76 esetben megtalálható fedezőmén kifejezés. Így megállapítható, hogy a vizsgált 150 egyed közül 50,6% biztosan fedezőménként teljesített szolgálatot. Így az 1930-40-es évek vizsgált lóállománya nem vethető össze sem a katonai szabályzatokkal, sem a 2024-es vizsgált lóállománnyal az ivar tekintetében. Így az ivar vizsgálatokor csupán a 2024-es gyűjtött adatokra kell hivatkoznunk. A következő, 6. ábra a 2024-es vizsgált lóállomány ivarmegoszlását mutatja be.

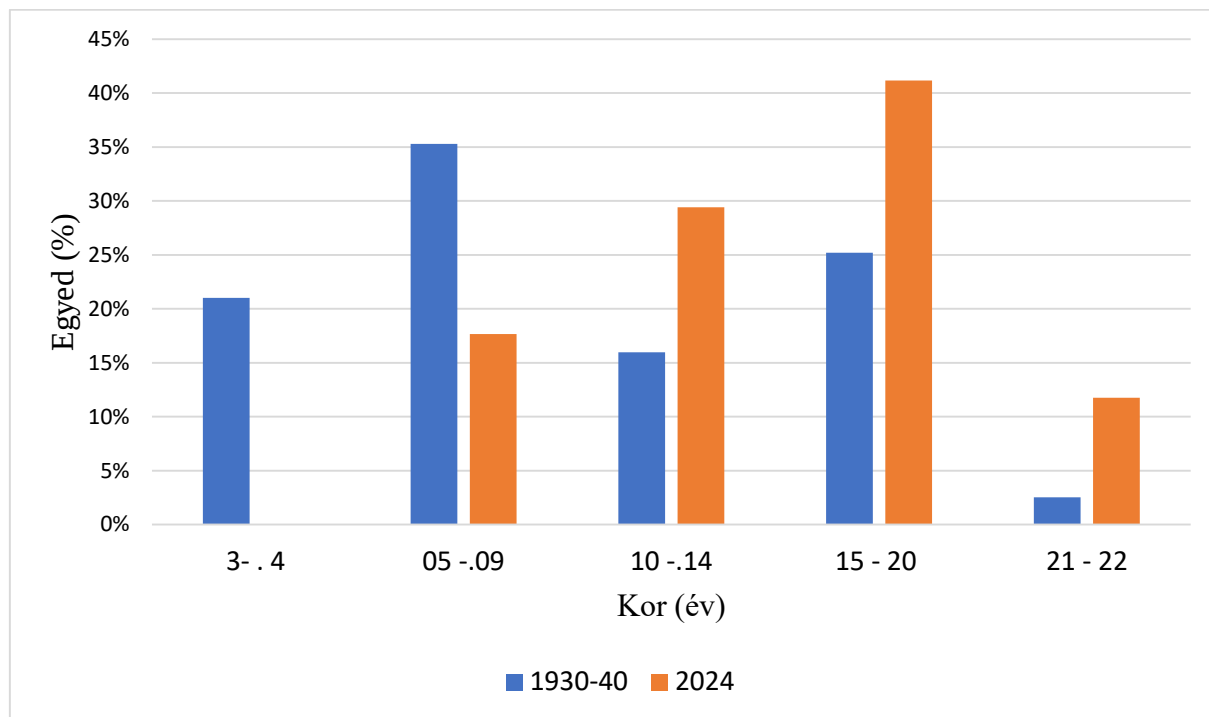
6. ábra: Ivar megoszlása a 2024-es vizsgált lóállományban (saját kutatás)

A 2024-es vizsgált állomány 29,4%-a kanca és 70,6%-a herélt. Ez az állomány ivar szempontjából megfelel a katonai szabályzatokban foglaltaknak.

4.5. Kor

A II. világháború időszakában a katonai szabályzatokban (Babucs, 2005c) az életkor értékek 5-6 éves kortól 18-20 éves korig voltak meghatározva. Ezzel az értékkel kerülnek

összehasonlításra az 1930-40-es évek és a 2024-es időszak vizsgált lóállományának életkor értékei. Ezt mutatja be a 7. ábra.

7. ábra: Kor megoszlása az 1930-40-es évek és a 2024-es vizsgált lóállományban (HU-MNL-OL-K552, saját kutatás, Babucs 2005c)

A 7. ábrán szereplő 5 oszlopot 3 kategóriára kell osztanunk. A katonai szabályzatok alapján életkor tekintetében alkalmas és nem alkalmas, mert túl fiatal illetve nem alkalmas, mert túl idős az adott egyed a katonai szolgálathoz hátszlóként. Az első kategóriában a 3 és 4 éves egyedek tartoznak. Itt csak az 1930-40-es évek időszakában van érték a diagramon, ez az állomány 21%-a. 21 és 22 éves egyedekkel már mind a két vizsgált időszakban találkozhatunk. Az 1930-40-es években ez a vizsgált állomány 2,85%-át tette ki, míg 2024-ben a vizsgált állomány 11,7%-át. A harmadik kategória az 5 és 20 éves kor közötti korosztály. Ez a korcsoport a könnyebb átláthatóság érdekében két darab 5 éves és egy darab 6 éves időintervallumra lett felbontva, ők a jelenleg is életkor tekintetében katonai hátszlónak alkalmas egyedek. Az 1930-40-es években a vizsgált lóállomány 76,5%-át, míg 2024-ben a vizsgált lóállomány 88,2%-át tették ki. (HU-MNL-OL-K552)

A két vizsgált időszak életkorának átlaga beleesik a 5 és 20 éves kor közötti megfelelő korosztályba. Az 1930-40-es években ez 9,9 év, míg 2024-ben 14,3 év. A 2024-es vizsgált állományról elmondható, hogy jobban előregerdő, mint az 1930-40-es. (HU-MNL-OL-K552)

5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

5.1. Következtetések és javaslatok

Az előző, 4. fejezetben tárgyaltak alapján megállapítható, hogy a 2024-es vizsgált lóállomány 17 vizsgált egyedéből 5 darab minden tulajdonság tekintetében megfelel a XX. hátsólónormának, mely a 4. táblázatban bemutatott katonai szabályzatokban és szakirodalomban van lefektetve. A következő, 7. táblázat a 2024-es vizsgált lóállomány alkalmasságát mutatja be az 5 vizsgált tulajdonság tekintetében.

7. táblázat: A 2024-es vizsgált lóállomány alkalmassága az 1930-40-es évek katonai szabályzatai alapján

2024-es mért lóállomány egyedei	Kor	Ivar	Szín	Marmagasság	Fajta
Ajándék	alkalmas	alkalmas	nem alkalmas	alkalmas	alkalmas
Alex	alkalmas	alkalmas	alkalmas	nem alkalmas	alkalmas
Bajnok	alkalmas	alkalmas	alkalmas	alkalmas	alkalmas
Csillag	alkalmas	alkalmas	alkalmas	nem alkalmas	alkalmas
Déva Rege	alkalmas	alkalmas	alkalmas	alkalmas	kifejezetten alkalmas
Ezredes	alkalmas	alkalmas	alkalmas	nem alkalmas	alkalmas
Fokos Fergeteg	alkalmas	alkalmas	alkalmas	alkalmas	kifejezetten alkalmas
Forintos Mandula	alkalmas	alkalmas	alkalmas	alkalmas	kifejezetten alkalmas
Hohenstein II Aramis	nem alkalmas	alkalmas	alkalmas	alkalmas	kifejezetten alkalmas
Istafan Remény	alkalmas	alkalmas	nem alkalmas	alkalmas	kifejezetten alkalmas
Koppány Kemál	alkalmas	alkalmas	alkalmas	alkalmas	alkalmas
Linda	alkalmas	alkalmas	alkalmas	nem alkalmas	alkalmas
My Boy Rómi	nem alkalmas	alkalmas	alkalmas	alkalmas	kifejezetten alkalmas
Nonius VIII-86 Zokszó	alkalmas	alkalmas	alkalmas	alkalmas	nem alkalmas
O'Bajan Nizar	alkalmas	alkalmas	nem alkalmas	nem alkalmas	kifejezetten alkalmas
Szenyor	alkalmas	alkalmas	nem alkalmas	nem alkalmas	alkalmas
Szorgos	alkalmas	alkalmas	nem alkalmas	alkalmas	alkalmas

A 7. táblázatban látható, hogy kor tekintetében a 17 egyedből 15 alkalmasnak tekinthető. Ezen kívül az állományban található még egy 21 és egy 22 éves egyed is, Hohenstein II Aramis és My Boy Rómi. Mivel a hagyományörzők lovaikat nem konkrét harcászati feladatokra használják, csupán a szabadidő eltöltésére, így nem gondolom, hogy szükséges lenne minden 20 éves kort betöltött lovat és lovasát kivonni ebből a fajta szabadidős tevékenységből. Így ameddig a ló fizikailag alkalmas nem látom okát a kizárásának. Mindemellett azért megállapítható, hogy a vizsgált 2024-es lóállomány előregedő, a lovak 52,9%-a 15 éves vagy afellei. Így javaslom a hagyományörző egyesületeknek a lóállományok fiatalítását.

A 7. táblázatban látható, hogy ivar tekintetében minden egyed megfelel. Fontosnak tartom, hogy csak kancákkal és heréltekkel dolgozzanak a lovasok. Ez jelen esetben meg is valósult. Javaslom ennek az állapotnak a megtartását.

A 7. táblázatban látottak alapján megállapítható, hogy 5 egyed nem tekinthető színe alapján alkalmasnak, Ajándék, Istafan Remény, O'Bajan Nizar, Szenyor és Szorgos. Ez az arány túl magas, ez a vizsgált állomány 29,4%-a. A szürke szín nem alkalmas harcászati célra. Így, hogy a hagyományörző egyesületek még korhűbbek tudjanak lenni, javaslom a szürke szín visszaszorítását és más, sötétebb színekkel való pótlását. Legelőnyösebbnek a pej szín nagyobb arányát tartanám, javaslom ennek növelését.

A 7. táblázatból megállapítható, hogy a 17 fős 2024-es vizsgált lóállomány 35,3%-a nem alkalmas. Nem esik bele a meghatározott 160-170 cm közötti marmagasságtartományba, ez 6 egyedet jelent, Alex, Csillag, Ezredes, Linda, O'Bajan Nizar és Szenyor. Mivel nem katonalovakról beszélünk, illetve nem tehető meg ilyen kis állományszámnál az, hogy a pár cm-rel alacsonyabb lova miatt lovasok, hagyományörzők kerüljenek kizárásra, így javaslom egy 3 cm-es tűréshatár alkalmazását. Ezt figyelembe véve már 157-173 cm-ig is alkalmasnak kell tekintenünk az egyedeket. Így csökkent az alkalmatlan egyedek száma, már csak 3 darab nem alkalmas egyed van a vizsgált állományunkban, Csillag, Ezredes és Linda. Ezredes tekintetében lehetünk még elnézőek a 174 cm-es marmagasságával, az egyed használható lett volna a XX. században tiszt saját hátsólovaként.

A 7. táblázatból látható, hogy fajta tekintetében csak 1 egyed nem felel meg, Nonius VIII-86 Zokszó. A XX. században a nóniusz, mint fajta nem hátsólovaként volt alkalmazva, hanem hámosállatként, így őt nem alkalmasnak kell tekintenünk. A fajta nagymértékű változása miatt már nem gondolom, hogy ki kéne zárni a katonai hagyományörzésből mint hátsólovfajta. Javaslom, hogy a nagyméretű hátsólovfajtákkal szemben legyenek az egyesületek eltekintőbbek.

Szerepel a 7 egyed, Déva Rege, Fokos Fergeteg, Forintos Mandula, Hohenstein II Aramis, Istafan Remény, My Boy Römi és O'Bajan Nizar, mely kifejezetten alkalmas jelzővel lett ellátva a fajtáját tekintve. Ők magyar félvérek, kisbérlek és shagya arabok. Ezen és az angol fajták a XX. században érvényben lévő katonai szabályzatok és a szakirodalom alapján a leginkább alkalmas fajták. Javasolom ezen fajták minél inkább előnyben részesítését a minél inkább korhűvé válás érdekében.

5.2. Kutatás folytatása

A kutatásnak három lehetséges folytatási módját látom.

A HU-MNL-OL-K552-es, a dolgozat kutatási folyamatában átvizsgált iratanyag tartalmaz használt takarmányozási táblázatokat. Ezek összevethetőek lennének a mai lótakarmányozással a lovak használatának intenzitása tükrében.

A Bécsi Hadtörténeti Levéltárban található a Monarchia idejéről lóügyekkel foglalkozó iratok. Ezzel ebben az időszakban a cs. és kir. Hadügyminisztérium 3. osztálya foglalkozott. Ezen osztály iratanyagából több száz csak lóügyekkel foglalkozó akta maradt fent. Ennek feldolgozásához viszont hátrány, hogy a gótbetűk ismerete szükséges, illetve az anyag németül íródott.

Vizsgálható még másik korszakkal foglalkozó hagyományőrzők hátsólapjainak összehasonlítása a korszakban előírtakkal.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

A dolgozat fő kérdésköre, hogy a XXI. században katonai hagyományőrzéssel foglalkozók hátsólovaik mennyiben hasonlítanak a XX. századi katonai hátsólovakhoz.

A XX. századig működött a Méneskar, mely a katonai lótenyésztést és lóképzést kézben tartó felügyeleti szerv volt. A dolgozat elkészítéséhez feltétlen szükséges volt a Méneskari Felügyelőség HU-MNL-OL-K552-es levéltári jelzettel ellátott iratanyagának átnézése, mely során 150 katonai célra használt lóról gyűjtöttem adatokat. Ebből a kutatás eredménye szempontjából fontosak a fajta, a szín, az ivar, a marmagasság és a kor.

Emellett egy terepen végzett kutatás is a dolgozat kutatási részének szerves részét képezi. 17 XX. századdal foglalkozó katonai hagyományőrző hátsólovának felkeresése volt a cél. Ezek a lovak Csömörön, Mogyoródon, Sopronban és Szombathelyen találhatóak meg. A mérések 2024. 06. 01. és 2024-. 07. 19. között zajlottak. Erről a 17 egyedről is fajta, szín, ivar, marmagasság és kor tekintetében kerültek felvételre az adatok.

A két vizsgált lóállomány összehasonlíthatóságához szükséges volt a XX. században használt katonai szabályzatok és ezek szakirodalomban való megjelenésének használata is. Mind a két állomány ezekhez az adatokhoz került hasonlításra.

Fajta tekintetében a 2024-es vizsgált lóállomány 1 egyed kivételével megfelel a XX. századi katonai szabályzatoknak. Ez az egyed fajtáját tekintve egy nóniusz, mellyel jelen korban a nóniusz fajta változása miatt már eltekintőbb lennék, mindazt is szem előtt tartva, hogy ezen lovak nem katonai, csupán szabadidős célra vannak használva.

Szín vizsgálatakor 5 egyed tűnt ki a 2024-es állományból, ezek mind szürkék. Ezen szín katonai, harcászati célra nem kifejezetten alkalmas, mivel túl feltűnő. A színnel kapcsolatban korhűség miatt nem lehetünk olyan mértékben eltekintőek. Javasolom a szürke szín arányának csökkentését.

Az egyetlen tulajdonság mely vizsgálatakor mind a 17 egyed megfelelőnek bizonyult az az ivar. A XX. században katonai hátsólovaként mének alkalmazását kerülni kellett. A 2024-es vizsgált állományban csak herélték és kancák találhatóak meg, így ezt az állományt teljes mértékben alkalmasnak találom. Javasolom ennek folytatását.

Marmagasságra nézve 6 egyed nem tekinthető alkalmasnak. 5 egyed túl alacsony, 1 egyed túl magas. A túl magas egyed a XX. században használható lett volna tiszt saját hátsólovaként, így ő is tekinthető alkalmasnak. Javasolom egy 3 cm-es tűréshatár használatát. hogy a lovasok,

hagyományőrzők a pár cm-rel kisebb marmagasságú lovuk miatt nem legyenek kizárva. Ennek szem előtt tartásával már csak 2 egyed nem tekinthető alkalmasnak a vizsgált 2024-es állományban.

Kor vizsgálatkor a 2024-es állományban 2 egyed nem tekinthető alkalmasnak, mivel túl idősek. Szabadidős tevékenységre használt lovakról beszélhetünk, így, ha ló fizikailag alkalmas, nem látom értelmét a túl éles határ használatának. Javaslom a kor felső határának lazán kezelését.

Összességében megállapítható, hogy a jelen kor vizsgált hátraslovainak méretei, tulajdonságai nagymértékben megegyeznek a XX. századi hátraslovak tulajdonságaival. A kor tekintetében láthatunk különbséget, ennek okát és a teljes, részletes összehasonlító elemzést a dolgozat taglalja.

7. IRODALOMJEGYZÉK

7.1. Felhasznált irodalom

- Adonyi-Náredy F., Nagy K. (1990): Magyar huszárok a II. világháborúban. Sárvár, Huszár Múzeum Baráti Kör (10 o.)
- Allmayer-Beck, J.C., Lessing, E. (1978): Die kaiserlichen Kriegsvölker. Von Maximilian I. bis Prinz Eugen. 1479-1718. München, Bertelsmann Verlag (245-246 o.)
- B. Szabó J. (2017): A középkor magyarországi könnyűlovassága X.-XIV. század. Máriabesnyő, Attraktor (158-169 o.)
- Babucs Z. (2005): A ló a második világháborúban. In: História, 2005. évfolyam, 1-2. szám (64 o.)
- Babucs Z. (2005): A m. kir. Honvédség lóállománya az I. világháborúban. In: Boldogtalan hadiidők... - 1914-1918 – Avagy: ami a „boldog békeidők” után következett /szerk.: Ravasz István. Budapest, Petit Real Könyvkiadó (297-303 o.)
- Babucs Z. (2005): A Magyar Királyi Honvédség lóállománya a II. világháborúban. In: ...és újfent hadiidők! /szerk.: Ravasz István. Budapest, Petit Real (277-279, 380-382 o.)
- Babucs Z. (2005): Lószorozás és méneskar az első világháborúban. In: A hadtörténeti múzeum értesítője /szerk: Szolecky E., Závodi Sz.. Budapest, Hadtörténeti múzeum (215-219, 220-222, 225 o.)
- Balla T. (2000): A magyar királyi honvéd lovasság 1868-1914. Budapest, Balassi Kiadó (44-45, 48-52, 55, 59 o.)
- Balla T. (2000): A magyar királyi honvéd lovasság a dualizmusban. In: „Huszárok a történelem forgószínpadán” / szerk. Söptei I.. Sárvár, Nádasdy Ferenc Múzeum (130-131 o.)
- Berkó I. (1928): A honvédség lovai. In: A magyar királyi honvédség története 1868-1918 / szerk. Berkó I.. Budapest, M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár (227-230 o.)
- Berkó I. (1928): Méneskar. In: A magyar királyi honvédség története 1868-1918 / szerk. Berkó I.. Budapest, M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár (243-245 o.)
- Bokor Á., Pongrácz L., Bartos Á., Gulyás L. (2011): Lótenyésztés. (2, 7-10, 42-43, 47, 53-57 o.)
- Denison Gy. (1884): A lovasság története a régebbi időktől a jelenkorig. Budapest, Aigner Lajos Kiadása (204 o.)

- Doberdói Bánlaky (Breit) J. (1936): A magyar nemzet hadtörténelme 16. kötet. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata (225 o.)
- Fröhlich D. (2011): Huszárok előre! Magyar segerlovasság a II. világháborúban. Debrecen, Püldo Kiadó (13, 17-19, 22-23, 61 o.)
- Gyakorlati szabályzat a m. kir. honvéd lovasság számára I. rész. (1917) Budapest, Pallas Részvénytársaság Nyomdája (312 o.)
- HU-MNL-OL-K552
- Kelenik J., Ságvári Gy., Szabó P., Zachar J. (2000): A magyar huszár. Budapest, Corvina Kiadó (13-14, 19, 33, 40-41, 94, 106-108, 124-127 o.)
- Kis M. (1913): A katonai pótló (remonta) tenyésztése és értékesítése. Budapest, Patria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság (11 o.)
- Kovács Zs., Dr. Sági L. (1982): A szolgálati ló ellátása, alkalmazása és egészségvédelme. Budapest, BM Könyvkiadó (79-81 o.)
- Kovácsy B., Monostori K. (1905): A ló és tenyésztése. Budapest, „Patria” Irod. Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság (23-29, 591 o.)
- Kristó Gy., Makka F. (szerk.) (1988): Károly Róbert emlékezete. Budapest, Bibliotheca Historica (67-72 o.)
- László Gy. (2003): 50 rajz a honfoglalókról. Kairosz Kiadó (60 o.)
- László Gy. (1944): A honfoglaló magyar nép élete. Budapest, Magyar Élet Kiadó (30-31, 52-65, 367-370 o.)
- Lóügyi szabályzat a m. kir. Honvédség számára (1913). Budapest (21 o.)
- Lovaglás, hajtás és málhásállatvezetés (A m. kir. honvédelmi minisztérium kiadványa) (1937). Budapest, Stádium Sajtóvállalat Részvénytársaság Nyomdája (28-29, 30-32, 183-184 265-266 o.)
- McHenry, R. (szerk.) (1997): Britannica Hungarica világenciklopédia. Budapest, Magyar Világ Kiadó, IX. kötet. (180 o.)
- Nagyrévi-Neppel Gy. (1973): Huszárok. Budapest, Corvina Kiadó (11, 13-14, 20, 23, 29-35, 38-39, 56 o.)
- Podmanický Gy. (1903): Magyarország állami és magánméneseinek lótenyésztésének kézikönyve. Budapest, Pallas Részvénytársaság Nyomdája (7, 20, 42 o.)
- Réfi A. (2014): A császári-királyi huszárság törzstiszti kara a francia forradalmi és a napóleoni háborúk korában (1792-1815). Sárvár, Nádasdy Ferenc Múzeum (55, 57 o.)

7.2. Felhasznált internetes források

- Internet 1: <https://abtk.hu/ismerettar/ismeretterjesztes/vivat-hussar-300-eves-a-franciaorszagi-bercsenyi-huszarezred> Utolsó megtekintés: 2024.11.04.
- Internet 2: <https://ujkor.hu/content/a-szabadsagharctol-a-forradalomig-a-18-szazadi-franciaorszagi-magyar-emigracio-tortenete> Utolsó megtekintés: 2024. 04. 02.
- Internet 3: <https://drnagyanna.hu/2023/01/23/lobetegsegek-gyakori-es-ritka-betegsegek/> Utolsó megtekintés: 2024. 04. 04.
- Internet 4: <https://magyarmezogazdasag.hu/2019/07/16/keszenleti-rendorseg-noniuszok-nyergeben-jarjak-az-orszagot/> Utolsó megtekintés: 2024.04.08.
- Internet 5: <https://www.police.hu/a-rendorsegrol/testulet/teruleti-szervek/keszenleti-rendorseg> Utolsó megtekintés: 2024. 04. 08.

8. ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

8.1. Ábrák

1. ábra: Alex lovasával, Nádas Gáborral az őszi lovassági kiképzésen (saját fénykép)	4
2. ábra: Alex lovasával, Nádas Virággal (saját fénykép)	5
3. ábra: Pápa visszafoglalása 1597-ben, részlet a sárvári Nádasdy-vár mennyezetfreskójából (saját fénykép)	9
4. ábra: Fajta megoszlása az 1930-40-es és a 2024-es évek vizsgált lóállományában (HU-MNL-OL-K552, saját kutatás)	27
5. ábra: Marmagassági értékek alakulása az 1930-40-es és a 2024-es években a vizsgált lóállományokban (HU-MNL-OL-K552, saját kutatás, Babucs 2005c)	29
6. ábra: Ivar megoszlása a 2024-es vizsgált állományban (saját kutatás)	30
7. ábra: Kor megoszlása az 1930-40-es évek és a 2024-es vizsgált lóállományban (HU-MNL-OL-K552, saját kutatás, Babucs 2005c)	31

8.2. Táblázatok

1. táblázat: Katonai ló kategóriák marmagasság alapján 1913-ban (Babucs, 2011; Lóügyi szabályzat, 1913; Kis, 1913)	13
2. táblázat: Kimutatás az 1933. évi lóbetegségekről, Bábolna állatkórház (HU-MNLOL-K552 Jel nélküli iratok (15 doboz) 1934, 13. csomó, 1933-évi lóbetegségekről szerk. kimutatás felterjesztése, Bábolna)	14
3. táblázat: Elvárt ízületi szögelések a határőrségnek kiadott szabályzat szerint (Kováts – Sági, 1982)	17
4. táblázat: Katonai szabályzatokban meghatározott hátszló tulajdonságok 1867-től a II. világháborúig (Berkó, 1928; Balla, 2000a; Babucs, 2011; Kis, 1913; Lóügyi szabályzat, 1913; Kelenik et. al., 2000; Lovaglás, hajtás, málhásállatvezetés, 1937; Babucs, 2005c)	18
5. táblázat: Fajta- és ivarmegoszlás az 1930-40-es évek vizsgált lóállományában (HU-MNL-OL-K552)	26
6. táblázat: Színek aránya az 1930-40-es évek és a 2024-es vizsgált lóállományban (HU-MNL-OL-K552, saját kutatás)	28
7. táblázat: A 2024-es vizsgált lóállomány alkalmassága az 1930-40-es évek katonai szabályzatai alapján	32

9. MELLÉKLETEK

9.1. 1. melléklet

9.1.1. 1/1

Tkvsz	Név	Nevelés/fajta	Ivar	Kor	Szül év
	10 Ave Cesar	angol félvér	kanca	18	1916
	Dunure III-4	angol félvér	herélt	1	1933
	Tank 2	angol félvér	kanca	3	1931
	Dunure III-10	angol félvér	kanca	4	1930
	Fenék IV-6	angol félvér	kanca	4	1930
	158 Rocketter	angol félvér	kanca	17	1917
	w	angol félvér	kanca	17	1917
	180 Dunure	angol félvér	kanca	20	1914
	Maxim II-1	angol félvér	kanca	1	1933
3151.	Zalavár-1	angol félvér	mén	11	1931
3104.	Fartis-1	angol félvér	mén		
3100.	Furioso VII-8	angol félvér	mén	11	1931
3177.	Prágmajuk-6	angol félvér	mén	4	1938
	Kikinda	angol telivér	kanca	3	1931
2516.	Ormond	angol telivér	mén	15	1929
2435.	Csóri	angol telivér	mén	5	1939
2559.	Shagya XXV-21	arab	mén	9	1935
2566.	Kelebia-1	arab	mén	10	1934
	Gazal II-6	arab fajta	kanca	1	1933
	Obajan VII-3	arab fajta	kanca	3	1931
	Shagya XXII-3	arab fajta	kanca	1	1933
	Kuhaylan Zaid-1	arab fajta	kanca	2	1932

9.1.2. 1/2

Tkvsz	Név	Nevelés/fajta	Ivar	Kor	Szül év
	Shagya XXV-10	arab fajta	kanca	1	1933
	Kuhaylan Zaid-1	arab fajta	kanca	1	1933
	Shagya XXII-4	arab fajta	kanca	3	1931
	Shagya XXII-4	arab fajta	kanca	3	1931
	Shagya XXII-3	arab fajta	kanca	2	1932
2590.	Béllye-8	arab fajta	mén	8	1936
4619.	Dzeylan	arab fajta	mén	7	1937
2481.	Jussuf IV-9	arab félvér	mén	6	1938
1224.	Jussuf IV-2	arab félvér	mén	4	1940
1203.	Shagya XXI-3	arab félvér	mén	20	1924
3640.	Shagya XXV-6	arab félvér	mén		
	Lartur 1	arab telivér	kanca	3	1931
	Siglavy Bagdady III-I	arab telivér	kanca	3	1931
	Kemir 3-0	arab telivér	kanca	3	1931
2517.	Dajaber	arab telivér	mén	17	1927
729.	Kuhaylan Zaid-3	arab telivér	mén	5	1939
3916.	Siglavy-Bagdady III.	arab telivér	mén	7	1937
3917.	Siglavy-Bagdady III-3	arab telivér	mén	11	1933
2411.	O-Baján VI-2	arabs	mén	15	1929
181.	Shagya XIX.	bábolnai	kanca	18	1926
1525.	Furioso II-6	furioso	mén	9	1923
2421.	Furioso VII-2.	furioso	mén	3	1928

9.1.3. 1/3

Tkvsz	Név	Nevelés/fajta	Ivar	Kor	Szül év
	Furioso 39-6	furioso	kanca	2	1932
	153 Furioso 30	furioso	kanca	16	1918
	Furioso 39-9	furiso	kanca	2	1932
1683.	Gidran Bakony III-2	gidran	mén		
	98 Gidran 46	gidran	kanca	18	1916
	97 Gidran 46	gidran	kanca	19	1915
	69 Gidran 44	gidran	kanca	22	1912
4074.	Gidrán I-11	gidrán	mén	15	1929
3271.	Higlou Des Six Fermes	hidegvérű	mén	14	1928
3286.	Sajtaskál-2	hidegvérű	mén	6	1936
2405.	Fenek-IV-4.	kisbéri	mén	7	1924
	Maestoso XIX-5	lipizzai	kanca	3	1931
4646.	Irig-3	lipizzai	mén	6	1938
1802.	Neapolitano XI-8	lipizzai	mén	17	1927
2794.	Röjtök	lipizzai fajtajú	mén	3	1941
P.13	Pusztaszer-7	lipizzai fajtajú	mén	3	1941
2527.	Conversano XIV-2	lipizzai fajtajú	mén	5	1939
2602.	Favory XVIII-1	lipizzai fajtajú	mén	7	1937
1483.	Neapolitano XIII-4	lipizzai fajtajú	mén	4	1940
3082.	Favory XVII-2	lipizzai fajtajú	mén	9	1935
3080.	Neapolitano XII-3	lipizzai fajtajú	mén	6	1938
372.	Mozsgó-3	lipizzai fajtajú	mén	4	1940

9.1.4. 1/4

Tkvsz	Név	Nevelés/fajta	Ivar	Kor	Szül év
2455.	Bugac-15	magyar	mén	3	1941
2436.	Zalavár-4	magyar félvér	mén	16	1928
1133.	Nagymajor-2	magyar félvér	mén	10	1934
2447.	Furioso II-9	magyar félvér	mén	20	1924
2452.	Dád-15	magyar félvér	mén	19	1925
1621.	Furioso III-1	magyar félvér	mén	9	1935
2440.	Ölbő-4	magyar félvér	mén	9	1935
2454.	Ölbő-6	magyar félvér	mén	6	1938
2587.	Ölbő-16	magyar félvér	mén	4	1940
2462.	Fenek IV-3	magyar félvér	mén	14	1930
2413.	Shannon II-10	magyar félvér	mén	18	1926
2485.	Furioso VII-11	magyar félvér	mén	6	1938
2468.	Alsószentiván-2	magyar félvér	mén	16	1928
2512.	Pölöske-2	magyar félvér	mén	16	1928
2425.	Pölöske-1	magyar félvér	mén	13	1931
2575.	North-Star XXII-7	magyar félvér	mén		
2553.	Vám-4	magyar félvér	mén	11	1933
2521.	Bogdány-1	magyar félvér	mén	22	1922
2509.	Pusztazámor-3	magyar félvér	mén	10	1934
1548.	Slieve Gallion II-5	magyar félvér	mén	4	1940
1427.	Csorvás-1	magyar félvér	mén	12	1932
1454.	Zalavár-3	magyar félvér	mén	7	1937

9.1.5. 1/5

Tkvsz	Név	Nevelés/fajta	Ivar	Kor	Szül év
1319.	North-Star XX-1	magyar félvér	mén	19	1925
1334.	Furioso XLIII-6	magyar félvér	mén	4	1940
407.	Furioso XXXIX-22.	magyar félvér	mén	10	1934
-	Maxim-V.	magyar félvér	mén	15	1929
335.	Furioso VII-4.	magyar félvér	mén	13	1931
325.	Zalavár-17	magyar félvér	mén	3	1941
2184.	Furioso XXXIX-14.	magyar félvér	mén	12	1932
2953.	North-Star XXII-1	magyar félvér	mén	15	1929
1590.	Csorvás-3	magyar félvér	mén	16	1928
1665.	Ölbő-5	magyar félvér	mén	8	1936
1814.	Przedswit-1	magyar félvér	mén	10	1934
1849.	North-Star XXII-7	magyar félvér	mén	18	1926
1897.	Furioso XXXIX-8	magyar félvér	mén	5	1939
4115.	Kecskemét	magyar félvér	mén	6	1938
4124.	Ölbő-2	magyar félvér	mén		
4161.	Sárvár-4	magyar félvér	mén	5	1939
1804.	Tiszaderzs	melegvérű	mén	6	1937
1939.	Csorvás-2	melegvérű	mén	7	1936
	Nonius 50-2	nonius	kanca	1	1933
	Nonius 45-14	nonius	kanca	1	1933
	Nonius 33-18	nonius	kanca	1	1933
	Nonius 45-5	nonius	kanca	1	1933

9.1.6. 1/6

Tkvsz	Név	Nevelés/fajta	Ivar	Kor	Szül év
	Nonius 50-12	nonius	kanca	1	1933
	Nonius 33-6	nonius	kanca	1 1/2	1933
	Nonius 24-4	nonius	kanca	2	1932
	496 Nonius 29	nonius	kanca	12	1922
	6/459 Nonius 3	nonius	kanca	19	1915
	351 Nonius	nonius	kanca	20	1914
	Nonius 50-12	nonius	mén	2 1/2 hónapos	1934
	Nonius 40-11	nonius	kanca	1	1933
	Nonius 40-12	nonius	kanca	1	1933
	Nonius 43-1	nonius	kanca	1 1/2	1933
	Nonius 43-4	nonius	kanca	2	1932
	Nonius 45-1	nonius	herélt	2 1/2	1932
	Nonius 43-6	nonius	herélt	2 1/2	1932
	Nonius 31-6	nonius	kanca	3	1931
	387 Nonius 17	nonius	kanca	19	1915
3208.	Nonius XXIX-3	nonius	mén		
3548.	Hajdudorog	nonius	mén	9	1935
1808.	Nonius IV-2	nonius	mén		
637.	Debrecenváros-10	nonius	mén	5	1939
2543.	Nonius XXIV-14	nonius fajtájú	mén	11	1933
2542.	Nonius II-3	nonius fajtájú	mén	4	1940
2617.	Nonius ürmény V-4	nonius fajtájú	mén	5	1939

9.1.7. 1/7

Tkvsz	Név	Nevelés/fajta	Ivar	Kor	Szül év
2558.	Nonius XXXIII-4	nonius fajtájú	mén	13	1931
1294.	Nonius XXXIII-11	nonius fajtájú	mén	6	1938
4775.	K. Nonius XL-11.	nonius fajtájú	mén	7	1937
2498.	Basa-2	szamár	mén	14	1930
500.	5.-Frugo	szamár	mén		
2433.	Fragore	szamár	mén	10	1934
2.	Rudi-1	szamár	mén	8	1936
1997.	Moró	szamár	mén	8	1936
1.	Rudi-1	szamár	mén	9	1935
4198.	Petár III-3	szamár	mén	4	1940
4.	Banka-2 ??	szamárcsődör	mén	5	1937
1649.	Csákó-1		mén	5	1927
1538.	Tiszaderzs-2		mén	7	1925
1674.	Filou I-9		mén	8	1924
1516.	Deutscher M.IV-7		mén	9	1923
1572.	Regőly-3		mén	7	1925
1653.	Magyartelek		mén	9	1923
1647.	Maxim I-3		mén	9	1923
1578.	Mersuch I-4		mén	7	1925
	158 Boriveréb a. t.		kanca	20	1914
1828.	Devecser-2		mén	20	1923
1832.	Kozma-I-2		mén	21	1922

9.1.8. 1/8

Tkvsz	Név	Nevelés/fajta	Ivar	Kor	Szül év
1919.	Bakafántos		mén	9	1934
1853.	Kisszállás-6 /indok/		mén	7	1936
4418.	Mezőkovácsháza-2		mén	5	1938
1885.	Csepel-1		mén	13	1930

9.1.9. 1/9

Név	Szín	Magasság cm	Övméret cm	Szárkörméret cm
10 Ave Cesar	pej	170		
Dunure III-4	pej	154		
Tank 2	pej	156		
Dunure III-10	pej	167		
Fenék IV-6	pej	167		
158 Rocketter	pej	164		
w	pej	169		
180 Dunure	pej	169		
Maxim II-1	sárga	159		
Zalavár-1	megypej			
Fartis-1	pej			
Furioso VII-8	pirospej	172	194	21
Prágmajuk-6	világos gesztenye pej	164	183	20
Kikinda	pej	165		
Ormond	gyéren tűzött meggyepj	173	180	20
Csóri	g. pej	172	182	20
Shagya XXV-21	szürke	163	177	19 1/2
Kelebia-1	gesztenyepj	165	175	20
Gazal II-6	arany sárga	148		
Obajan VII-3	gesztenye pej	160		
Shagya XXII-3	mét szürke	150		
Kuhaylan Zaid-1	nyári fekete	155		

9.1.10. 1/10

Név	Szín	Magasság cm	Övméret cm	Szárkörméret cm
Shagya XXV-10	sötét mézszürke	148		
Kuhaylan Zaid-1	tűzött pej	154		
Shagya XXII-4	tűzött pej	155		
Shagya XXII-4	tűzött sötét pej	163		
Shagya XXII-3	világos mézszürke	158		
Béllye-8	almázott mézszürke	161	175	20 1/2
Dzeylan	vörösdere	161	171	19
Jussuf IV-9	sötét szürke	165	180	21
Jussuf IV-2	mézszürke	160	176	19 1/2
Shagya XXI-3	szürke	160	174	18 3/4
Shagya XXV-6	világos mézszürke			
Lartur 1	méz szürke	151		
Siglavý Bagdady III-I	méz szürke	153		
Kemir 3-0	pej	157		
Dajaber	sötét acéldere	163	80	19
Kuhaylan Zaid-3	gyéren tűzött meggyepj	160	170	18 1/2
Siglavý-Bagdady III.	t. aransárga	163	173	20
Siglavý-Bagdady III-3	t, vil, sárga	162	182	19 1/4
O-Baján VI-2	almázott sötét szürke	161	181	19
Shagya XIX.	szürke	165		
Furioso II-6	pej	170		
Furioso VII-2.	pej	165		

9.1.11. 1/11

Név	Szín	Magasság cm	Övméret cm	Szárkörméret cm
Furioso 39-6	pej	169		
153 Furioso 30	pej	180		
Furioso 39-9	pej	162		
Gidran Bakony III-2	mén			
98 Gidran 46	sárga	171		
97 Gidran 46	sárga	166		
69 Gidran 44	sárga	171		
Gidrán I-11	világos sárga	170	193	20
Higlou Des Six Fermes	pejderes	173	214	27
Sajtaskál-2	sárgaderes	172	192	26
Fenék-IV-4.	pej	167		
Maestoso XIX-5	tűzött nyári fekete	159		
Irig-3	szürke	160	176	19 1/2
Neapolitano XI-8	vörös rozsdá-deres forgóban fehér szőrök	163	186	20
Röjtök	világos szürke	156	168	19 1/2
Pusztaszer-7	deres	154	171	19
Conversano XIV-2	sötét g. pej	158	170	20 1/2
Favory XVIII-1	szeplős szürke	161	181	20 1/4
Neapolitano XIII-4	almás deres	162	173	19
Favory XVII-2	sötét mákszürke			
Neapolitano XII-3	sötét szürke	164	175	20 1/2
Mozsgó-3	almásszürke	160	173	20

9.1.12. 1/12

Név	Szín	Magasság cm	Övméret cm	Szárkörméret cm
Bugac-15	almázott sötét gesztenyepej			
Zalavár-4	szíjjalt hátú világos g. pej	173	184	21
Nagymajor-2	sötét gesztenye pej	163	180	20 1/2
Furioso II-9	világos gesztenye pej	172	179	21
Dád-15	agyagsárga	167	185	20
Furioso III-1	sötétpiros pej	170	188	21
Ölbő-4	sötét gesztenye pej	173	193	20 1/2
Ölbő-6	sötét g. pej	173	188	21
Ölbő-16	pej	163	182	21
Fenék IV-3	nyárifekete	174	186	20
Shannon II-10	g. pej	166	190	21
Furioso VII-11	pirospej	166	179	21
Alsószentiván-2	szíjjalt hátú világos gesztenye pej	171	195	21 1/2
Pölöske-2	szíjjalt hátú almázott gesztenye pej	169	185	20
Pölöske-1	gyéren tűzött nyári fekete	171	179	20 1/2
North-Star XXII-7	sötét gesztenye pej			
Vám-4	világos gesztenyepej	164	182	20
Bogdány-1	gyéren tűzött pirospej	166	182	20 1/2
Pusztazámor-3	gyéren tűzött sötétsárga	170	183	21
Slieve Gallion II-5	sárga	177	200	22
Csorvás-1	piros pej	172	188	21
Zalavár-3	szíjjalt hátú piros pej	171	185	22

9.1.13. 1/13

Név	Szín	Magasság cm	Övméret cm	Szárkörméret cm
North-Star XX-1	világos gesztenye pej	182	194	21 1/2
Furioso XLIII-6	világos pej	168	184	20
Furioso XXXIX-22.	g. pej	172	196	21
Maxim-V.	gy. tűz. v. sárga	170	190	20 1/2
Furioso VII-4.	pej	175	195	22 1/4
Zalavár-17	rezgő, szíjjalt hátú pej	165	173	19 3/4
Furioso XXXIX-14.	v. g. pej	166	195	21
North-Star XXII-1	piros pej	168	187	20 1/2
Csorvás-3	agyagsárga	165	176	20
Ölbő-5	alm. v. gpej	166	185	21 1/4
Przedswit-1	s. g. p.	176	193	22 1/2
North-Star XXII-7	pirospej	169	185	21
Furioso XXXIX-8	sötétpej	174	191	23 1/2
Kecskemét	sötét gesztenye pej	169	182	21
Ölbő-2	piros pej			
Sárvár-4	sötétpej	164	179	20
Tiszaderzs	pirospej	174	200	22 1/2
Csorvás-2	pirospej	167	189	21
Nonius 50-2	fekete	154		
Nonius 45-14	fekete	158		
Nonius 33-18	fekete	161		
Nonius 45-5	fekete	162		

9.1.14. 1/14

Név	Szín	Magasság cm	Övméret cm	Szárkörméret cm
Nonius 50-12	fekete	162		
Nonius 33-6	fekete	165		
Nonius 24-4	fekete	171		
496 Nonius 29	fekete	179		
6/459 Nonius 3	fekete	175		
351 Nonius	fekete	167		
Nonius 50-12	fekete	-		
Nonius 40-11	pej	154		
Nonius 40-12	pej	157		
Nonius 43-1	pej	161		
Nonius 43-4	pej	163		
Nonius 45-1	pej	165		
Nonius 43-6	pej	167		
Nonius 31-6	pej	166		
387 Nonius 17	pej	169		
Nonius XXIX-3	nyári fekete			
Hajdudorog	tűzött gesztenyepej	166	182	20 1/2
Nonius IV-2	ny. fekete	168	192	19 1/2
Debrecenváros-10	sötétmeggyej	160	184	2
Nonius XXIV-14	sötét g. pej	170	196	21 1/2
Nonius II-3	nyárfekete	168	188	22
Nonius ürmény V-4	világos pej	164	187	21

9.1.15. 1/15

Név	Szín	Magasság cm	Övméret cm	Szárkörméret cm
Nonius XXXIII-4	tűzött nyári fekete	170	195	23
Nonius XXXIII-11	nyári fekete	172	193	21 3/4
K. Nonius XL-11.	sárga	161	186	22
Basa-2	fecskehasú barna pej	140		
5.-Frugo	feketeszürke barna	133	157	18
Fragore	sötét szürke			
Rudi-1	fekete, fecske hamu			
Moró	okulárés, világosszájú fecskehasú nyári fekete	149	160	19 1/2
Rudi-1	fekete	145	158	19 3/4
Petár III-3	fecskehasú sűrűn tűzött sötétpej	144	152	17
Banka-2 ??	fekete, fecske hamu	136	156	18 1/2
Csákó-1	pej	166		
Tiszaderzs-2	pej	168		
Filou I-9	pej	167		
Deutscher M.IV-7	pej	172		
Regőly-3	sárga	171		
Magyartelek	sárga	165		
Maxim I-3	sárga	167		
Mersuch I-4	szürke	166		
158 Boriveréb a. t.	pej	167		
Devecser-2	pej	172	185	20 3/4
Kozma-I-2	érc sárga	165	185	20 1/2

9.1.16. 1/16

Név	Szín	Magasság cm	Övméret cm	Szárkörméret cm
Bakafántos	agyagsárga	174	190	22 1/2
Kisszállás-6 /indok/	jegytelen nyári fekete	169	182	21
Mezőkovácsháza-2	s. g. pej	158	175	20 1/2
Csepel-1	s. pej	166	180	20 1/2

9.1.17. 1/17

Név	Sütés, bélyegei
10 Ave Cesar	
Dunure III-4	
Tank 2	
Dunure III-10	
Fenék IV-6	
158 Rocketter	
w	
180 Dunure	
Maxim II-1	
Zalavár-1	nyereghelyen balról A (aláhúзва, alatta)31, jobbról 3, nyak baloldalán korona
Fartis-1	
Furioso VII-8	nyereghelyen b. F-7, jobbról 8M (felette korona)
Prágmajuk-6	ny. h. b. P, nyak b. korona
Kikinda	
Ormond	
Csóri	a nyak bal oldalán korona
Shagya XXV-21	nyereghelyen balról Sh 25 (alatta) 21, jobbról B (felette) korona
Kelebia-1	nyakon balról: korona
Gazal II-6	
Obajan VII-3	
Shagya XXII-3	
Kuhaylan Zaid-1	

9.1.18. 1/18

Név	Sütés, bélyegei
Shagya XXV-10	
Kuhaylan Zaid-1	
Shagya XXII-4	
Shagya XXII-4	
Shagya XXII-3	
Béllye-8	nyakon balról korona
Dzeylan	
Jussuf IV-9	nyereghelyen balról J (lentebb) 9 (fentebb) 4, jobbról B (felette) korona
Jussuf IV-2	nyereghelyen b. J4, jobbról B (felette korona)
Shagya XXI-3	nyereghelyen b. Sh 21 (alatta) 3, j. B (felette) korona
Shagya XXV-6	nyh. B. S 25 (alatta) 6 nap, j. korona (alatta) fordított és jel
Lartur 1	
Siglavy Bagdady III-I	
Kemir 3-0	
Dajaber	
Kuhaylan Zaid-3	B. nyereghelyen B, jobb nyereghelyen HK (alatta) 3, nyak bal oldalán korona
Siglavy-Bagdady III.	
Siglavy-Bagdady III-3	B: B(felette) korona, j: SB (alatta) 3
O-Baján VI-2	nyereghelyen balról B (lentebb) 2 (normál helyen) 6, jobbról B (felette) korona
Shagya XIX.	
Furioso II-6	
Furioso VII-2.	

9.1.19. 1/19

Név	Sütés, bélyegei
Furioso 39-6	
153 Furioso 30	
Furioso 39-9	
Gidran Bakony III-2	
98 Gidran 46	
97 Gidran 46	
69 Gidran 44	
Gidrán I-11	balról: G 1 jobbról: M (felette) korona 11
Higlou Des Six Fermes	
Sajtaskál-2	
Fenék-IV-4.	
Maestoso XIX-5	
Irig-3	nyereghelyen b: K (felette) 9 korona
Neapolitano XI-8	
Röjtök	
Pusztaszer-7	nyereghelyen balról F (aláhúzáva) 17 (alatta) 21, jobbról P (lentebb) 10
Conversano XIV-2	nyereghelyen balról 2 (sarokban fent) 14 négyzet, jobbról B (felette) korona
Favory XVIII-1	nyereghelyen balról F (lentebb) 1 (fentebb) 18 X, jobbról B (felette) korona
Neapolitano XIII-4	nyereghelyen balról N13, J. B (felette) korona
Favory XVII-2	nyereghelyen balról F 27, jobbról B (felette) korona
Neapolitano XII-3	
Mozsgó-3	

9.1.20. 1/20

Név	Sütés, bélyegei
Bugac-15	nyak oldalán korona
Zalavár-4	nyereghelyen balról 28, jobbról 14, nyak beloldalán korona
Nagymajor-2	
Furioso II-9	nyereghelyen balról F2 (alatta) 9, jobbról korona (alatta) S
Dád-15	nyereghelyen balról lány jel (alatta) 25, jobbról 15, nyak bal oldalán korona
Furioso III-1	nyereghelyen balról F7 (alatta) szögletes vasvilla, jobbról 1M (felette) korona
Ölbő-4	nyereghelyen balról 35 (felette) A, jobbról 9, nyakon balról korona
Ölbő-6	nyereghelyen balról A (alatta) 38, jobbról 19, a nyak bal oldalán korona
Ölbő-16	
Fenék IV-3	nyereghelyen balról F (lentebb) 3 (fentebb) 4, jobbról (fordított k) KB
Shannon II-10	a nyereghelyen balról S 2 (alatta) 10, jobbról B (felette) korona
Furioso VII-11	nyereghelyen balról 7, jobbról 11M (m felett) korona
Alsószentiván-2	nyak bal oldalán korona,
Pölöske-2	a nyak bal oldalán korona
Pölöske-1	a nyak bal oldalán korona
North-Star XXII-7	nyereghelyen balról fektetett N 22 (alatta) szögletes vasvilla, jobbról 7M (m felett) korona
Vám-4	nyereghelyen balról V, a nyak bal oldalán korona
Bogdány-1	nyereghelyen balról B, jobbról S (felette) korona
Pusztázámor-3	nyak bal oldalán korona
Slieve Gallion II-5	nyh. Balról SG2 (alatta) 5, jobbról (fordított k) KB (felette) korona
Csorvás-1	nyereghelyen balról 36, jobbról R. G. (felette) círádás ív), b. nyakon korona
Zalavár-3	nyak bal oldalán korona

9.1.20. 1/20

Név	Sütés, bélyegei
North-Star XX-1	nyereghelyen balról N 20 (alatta) szögletes vasvilla, jobbról 1 M (m felett) korona
Furioso XLIII-6	nyereghelyen balról F43 (alatta) 41, j. 6 M (m felett korona)
Furioso XXXIX-22.	nyh. Balról F39 (aláhúzáva), jobbról 22 M (m felett korona)
Maxim-V.	ny. h. b. m (alatta nagy I), 4, (felette jobbra) 2, jobbról (fordított) KB (felette korona)
Furioso VII-4.	nyh. Balról F-7, jobbról 4 M (m felett korona)
Zalavár-17	nyak bal oldalán korona
Furioso XXXIX-14.	nyh. F39 (aláhúzáva), jobbról 14 M (m felett korona)
North-Star XXII-1	nyereghelyen balról két hullám 22, jobbról 1 M (m felett korona)
Csorvás-3	ny. b. 3, ny. j. R G (felette) félköríves nap, nyakon b. korona
Ölbő-5	nyereghelyen balról A (alatta) 36, nyereghelyen jobbról 23
Przedswit-1	nyh. B. XP (x lejjebb), j. 1M (m felett) korona
North-Star XXII-7	nyh. b. N22 (alatta) vasvilla, j. 7 M (m felett) korona
Furioso XXXIX-8	nyh. b. F39 (alatta) vasvilla, j. 8M (m felett) korona
Kecskemét	
Ölbő-2	nyereghelyen balról: a (alatta) 4(?) (alatta) 38 j:20, nyakon B: korona
Sárvár-4	nyakon b: korona
Tiszaderzs	nyakon balról korona
Csorvás-2	
Nonius 50-2	
Nonius 45-14	
Nonius 33-18	
Nonius 45-5	

9.1.21. 1/21

Név	Sütés, bélyegei
Nonius 50-12	
Nonius 33-6	
Nonius 24-4	
496 Nonius 29	
6/459 Nonius 3	
351 Nonius	
Nonius 50-12	
Nonius 40-11	
Nonius 40-12	
Nonius 43-1	
Nonius 43-4	
Nonius 45-1	
Nonius 43-6	
Nonius 31-6	
387 Nonius 17	
Nonius XXIX-3	nyereghelyen balról N+29, jobbról 3M (m felett korona)
Hajdudorog	nyak bal oldalán korona
Nonius IV-2	nyh. B. N4 (alatta) kereszt, j 2 M (felette) korona
Debrecenváros-10	
Nonius XXIV-14	nyereghelyen balról N24 (alatta) +, jobbról 14M (felette) korona
Nonius II-3	nyereghelyen balról N2 (alatta) +, jobbról +M (m felett) korona
Nonius ürmény V-4	ny. h. balról n+5, jobbról 4N (felette) korona

9.1.22. 1/22

Név	Sütés, bélyegei
Nonius XXXIII-4	nyereghelyen balról N (alatta) szögletes vasvilla 33, jobbról 4N (felette) korona
Nonius XXXIII-11	nyereghelyen b. N33 (alatta) kereszt, j. 11 11 (felette korona)
K. Nonius XL-11.	Nyereghelyen balról K (alatta) 38, jobbról N XL (alatta) 11
Basa-2	nyereghelyen balról B2, jobbról 30 (felette) M
5.-Frugo	a nyak bal oldalán korona
Fragore	
Rudi-1	nyereg helyen balról R (alatta) 1, jobbról 36
Moró	nyakon balról korona
Rudi-1	nyereghelyen balról: B, jobbról (fordított k) KB
Petár III-3	nyereghelyen balról: P 3-3 jobbról: M (alatta) 40
Banka-2 ??	nyereg helyen balról B (alatta) 2, jobbról 37
Csákó-1	
Tiszaderzs-2	
Filou I-9	
Deutscher M.IV-7	
Regőly-3	
Magyartelek	
Maxim I-3	
Mersuch I-4	
158 Boriveréb a. t.	
Devecser-2	
Kozma-I-2	nyereghelyen b. K-1, jobbról K.B. korona

9.1.23. 1/23

Név	Sütés, bélyegei
Bakafántos	
Kisszállás-6 /indok/	
Mezőkovácsháza-2	j: mt (alatta) 9, b: 102/38 (alatta)
Csepel-1	

Név	Küllem
10 Ave Cesar	
Dunure III-4	
Tank 2	
Dunure III-10	
Fenek IV-6	
158 Rocketter	
32 Oreglak	
180 Dunure	
Maxim II-1	
Zalavár-1	virág, gyöken ?? Tűzött orrhát, a. b. belül pártaszélen tűzött, belső sarokánkosban kesely, bal ülőgumóban tojás fehér folt
Fartis-1	sarfolalakú csillag, orrhát alsó harmadtól kezdődő keskeny e. j. lábetlőrtől csüdben kesely, hátul bokáig, e. b. csüdben kesely, h. j. bokán felül h. b. Felsőzáríg szabálytalanul foltos kesely - e. b. pata viaszszínű, többi sávós
Furioso VII-8	hóka, orrcimpára áterjedő fehér folt, fe. Alsóajkak, e. j. felül belül félcsüdben, máshol bokáig szabálytalan kesely
Prágmajuk-6	hóka, piszra, szárcsa, 4 láb csüdben kesely
Kikinda	
Ormond	mindkét haskorcon erősebben tűzött hóka, h. b. elöl csüdben, hátul bokáig egyenőtlenül kesely.
Csóri	csillag, a mar mindkét oldalán fehér folt
Shagya XXV-21	végigfutó szélen hóka, piszra, két első elő pártaszélen, két hátsó bokán felül kesely, e. b. és mindkét hátsó pata sávolt
Keléb-1	kis csillag, szárcsa, mindkét elülső és h. bokán felül szabálytalan, hb. felsőzáríg árnyékolt és foltos kesely, mindkét első és hátsó bal pata sávolt, h. j. viaszos
Gazal II-6	
Obajan VII-3	
Shagya XXII-3	
Kuhayan Zaid-1	
Shagya XXV-10	
Kuhayan Zaid-1	
Shagya XXII-4	
Shagya XXII-4	
Shagya XXII-3	
Bélye-8	felső piszra, mk.
Dzeylan	
Jussuf IV-9	hóka, szárcsa, e. b. magasan, h. b. mindkét sarokánkosban kesely, e. b. pata sávolt,
Jussuf IV-2	virág, piszra, szárcsa, e. j. bokáig, h. b. bokán felül szab. Kesely, ezen paták viaszosak
Shagya XXI-3	testén elszórtan apró barna foltok, tejfeles száju, e. b. pata sávolt, többi pata viaszolt
Shagya XXV-6	szárcsa, alsó ajkon fehér folt, e. b. és 2 h. pata barnán sávolt, e. j. pata viaszára
Lantur 1	
Siglawy Bagdady III-1	
Kemir 3-0	
Dajaber	megnyúlt csillag, jobboldali piszra, h. j. bokán felül egyenőtlenül h. b. lől felsőzáríg, hátul csüdben kesely, 2 h. pata viaszolt sárga.
Kuhayan Zaid-3	homlokán fél hold, orrcimpára terjedő orrcsik, b. e. bokán felül 2 h. felsőzáríg árnyékolt kesely, b. e. 2 h. pata viaszára.
Siglawy-Bagdady III	csillag, b. e. 1/2 sz. ig. b. h. kívül és hátul csüdben elől pártán j. h. elől és kívül magasan belül 1/2 sz. ig. kesely j. e. pata viaszára, b. h. pata sávolt
Siglawy-Bagdady III-3	árry, lámpás, tejfóls száju, e. j. lábtőig, h. j. elöl csánkhaládság egyebütt 1/2. sz. ig. h. b. csánkig egyenőtlenül kesely, jobboldali tájekon fehér folt, e. j. és 2 h. pata viaszára
O-Bajan VI-2	baloldali hóka, szárcsa, alsó ajkon fehér folt, h. j. bokán felül egyenőtlenül kesely, ezen paták viaszárgák
Shagya XIX	
Furioso II-6	
Furioso VII-2.	igen nemes küllemű, könnyű csomtozat, puha csüd
Furioso 39-6	
153 Furioso 30	

9.1.25. 1/25

Név	Küllem
Furioso 39-9	
Gidran Bakony III-2	
98 Gidran 46	
97 Gidran 46	
69 Gidran 44	
Gidran I-11	csillag, piszra, mindnegy bokán felül kesely, fehér paták
Higou Des Six Femmes	tűzött homlok
Saltaskál-2	bal combon gyermek tenyérynél rátéreklo tűzött folt
Fenek-IV-4.	igen nemes küllemű, üres szívtájék, kevés alfordázat, könnyű csontozat
Maestoso XIX-5	
Irig-3	
Neapolitano XI-8	j. e. pártá tűzött
Rojtók	
Pusztaszer-7	csillag, 2 hátsó láb és első bal láb csüdében kesely, h. b. viaszolt, h. j. és e. b. sávolt pata
Conversano XIV-2	nagy csillag, végigfutó árnyékolt hoka, szárcsa, e. j. Mindkét sarokvánkóban és pártaszélen kesely
Favory XVIII-1	e. b. pártaszélen és csüdben h. j. bokán felül h. b. magasan kesely, h. j. pata sávolt, h. b. pata viaszolt
Neapolitano XIII-4	orrfolt, 2 h. viaszolt pata
Favory XVII-2	
Neapolitano XII-3	megnyúlt csillag
Mozsógó-3	
Bugac-15	árnyékolt csillag, fer jobb oldalán zörtelen csik
Zalavár-4	csillag, h. b. bokán felül foltos kesely, h. b. pata viaszolt,
Nagymajor-2	jegyelen
Furioso II-9	jegyelen
Dád-15	kis árnyékolt csillag, gyéren tűzött orrhát
Furioso III-1	e. b. sarokvánkóban kesely
Ölbő-4	jegyelen
Ölbő-6	jobb faron sűrűn tűzött, tűzött csillag, b. h. kívül a pártaszélen elül és belül felcsüdig, hátul bokáig foltos kesely, b. h. pata sávolt.
Ölbő-16	jegyelen
Fenek IV-3	jegyelen
Shannon II-10	virág, hátulsó jobb csüdében, hátulsó bl bokában egyenőtenül és foltosan kesely.
Furioso VII-11	tűzött homlok, orrszárnnyak között fehér folt, e. j. sarokvánkóban, e. b. felcsüdig, hátul bokáig, 2 h. elül felcsüdig, hátul bokáig hermelin kesely, e. j. és 2 h. b. sávolt pata
Alószentiván-2	virágcsa, j. e. sarokvánkóson és b. h. csüdében egyenőtenül foltos kesely, b. h. pata sávolt.
Pölöske-2	virágcsa, j. e. sarokvánkóson és b. h. csüdében egyenőtenül foltos kesely, b. h. pata sávolt.
Pölöske-1	jegyelen, mindnegy pata palaszürke.
North-Star XXII-7	csillag, e. b. és mindkét hátsó elöl fecsüdig, hátul bokán felül szabálytalan foltos kesely
Vám-4	csillag, őzött lábak
Bogdány-1	virág, h. b. elül kívül és belül csüdében, hátul bokáig, h. j. sarokvánkóson foltos kesely
Pusztazámor-3	megnyúlt csillag, két hátulsó felszáng foltos, kesely, k. h. pata sávolt, j. vállszeglet felett bíborfolt
Steve Gallon II-5	végigfutó széles hoka, e. j. lábtőig egyenőtenül, pártaszélen és bokában foltos, k. h. felső harmadig pártaszélen és száron szorványosan foltos kesely
Csorvász-1	tűzött homlok
Zalavár-3	csillag, tűzött orrhát, b. h. belül csüdében és mindkét sarokvánkóson kesely
North-Star XX-1	nagy szabálytalan csillag
Furioso XI III-6	megnyúlt csillag árnyékolt orrsikkal, egybefutó nagy orrfolt
Furioso XXXIX-22.	jegyelen
Maxim-V.	orrhátá terjedő megnyúlt csill., az orrhát közepéig terjedő nagy piszra, h. b. felszáng kesely

Név	Küllem
Furioso VII-4.	megnyúlt csillag, bal orrcimpára terjedő árnyékolt hoka, mindkét ajak piszra, e. j. elől félcsüdig, hátul bokán felül egyenőtlenül árnyékolt kesely, mindnégy pata viaszárga, b. h. sávolt.
Zalavár-17	tűz, homlok, b. e. belső sarokvánkóban b. h. pártaszélben és sarokvánkóban kesely.
Furioso XXXIX-14.	t. homlok, e. b. elől félcsüdben, h. bokáig, h. b. sarokvánkóban kesely.
North-Star XXII-1	csillag, orrcsik, piszra, h. b. hátul belül bokáig, máshol csüdben hermelin kesely.
Csonvás-3	h. j. csüdben elül pártaszél felett, h. b. kívül bokáig, hátul bokán felül, elül fellábközépig foltos kesely.
Öbő-5	
Przedswit-1	orrhátra nyúló csill, orrhát alsó harmadán fehér folt, h. b. bok. fel. Egyenőtlenül kesely, h. b. pata fehérén sávolt
North-Star XII-7	csillag, piszra, h. b. bokáig felül és h. j. pártában kesely
Furioso XXXIX-8	virág, tűzött orrhát, piszra
Kecskemét	virág, hb, mindkét sarokvánkóban kesely
Öbő-2	csillag, piszra, h. b. csüdben h. j. sarokvánkóban kesely
Sarvár-4	végigfutó hoka, szárcsa be és hb, bokán felül kesely
Tiszaderzs	piszra
Csonvás-2	árnyékolt csillag, keskeny orrcsik, jobb ornyílásra húzódo pisztra
Nonius 50-2	
Nonius 45-14	
Nonius 33-18	
Nonius 45-5	
Nonius 50-12	
Nonius 33-6	
Nonius 24-4	
496 Nonius 29	
6/459 Nonius 3	
351 Nonius	
Nonius 50-12	
Nonius 40-11	
Nonius 40-12	
Nonius 43-1	
Nonius 43-4	
Nonius 45-1	
Nonius 43-6	
Nonius 31-6	
387 Nonius 17	
Nonius XXIX-3	h. b. elől félcsüdben, hátul csüdben, hátul csüdben kesely
Hajdudorog	tűzött homlok
Nonius IV-2	e. b. belső sarokvánkóban kesely
Debrecenváros-10	
Nonius XXIV-14	b. h. csüdben szabálytalanul kesely
Nonius II-3	h. j. elül és belül félcsüdig, hátul csüdig, h. b. kívüli pártaszélben elül és belül félcsüdig, hátul csüdig foltos kesely, 2. h. pata sávolt
Nonius ürmény V-4	piszra, e. j. sarokvánkóban kesely h. b. elül belülpártaszélben, hátul csüdben, h. j. kívüli pártaszélben egyenőtlenül belül bokára terjedő egyenőtlenül foltos kesely
Nonius XXXIII-4	j. h. bokáig szabálytalanul, két h. belső sarokvánkós kesely
Nonius XXXIII-11	virág, h. b. elől belül félcsüdben, hátul bokáig kesely
K. Nonius XI-11.	piszra
Basa-2	
5.-Frugo	
Fragore	

Név	Külem
Rudi-1	
Moró	
Rudi-1	
Petr III-3	
Banka-2 ??	
Csákó-1	
Tiszadárs-2	
Filou I-9	
Deutscher M IV-7	
Regély-3	
Magyartelek	
Maxim I-3	
Mersuch I-4	
158 Borivéréb a. t.	
Devecser-2	
Kozma I-2	szabálytalan csillag, tűzött orrhát, kis szárcsa, hátón és mellkason bal oldalon elszórtan fehér foltok
Bakfántos	a mellkas baloldalin és a far b. oldalán s. foltok, á. csill. k. hóka, piszra
Kiszállítás-6 /indok/	
Mezőkovácsháza-2	csillag, e. j. félcsüdig, 2 h. félsz. Foltos kesely
Csepel-1	árnyékolt cs., h. b. félcs., h. j. bokáig kesely

Név	Használat	Megjegyzés, betegség
10 Ave Cesar	anyakanca	kocsiban járt
Dunure III-4		
Tank 2		
Dunure III-10		nyereg alatt jár
Fenek IV-6		nyereg alatt járt
158 Rocketter		kocsiban járt
32 Oreglak		kocsiban járt
180 Dunure		kocsiban járt
Maxim II-1		
Zalavai-1	fedezőmén	
Fartis-1	fedezőmén	
Furioso VII-8	fedezőmén	
Prágnajuk-6	fedezőmén	
Kikinda		nyereg alatt jár
Ormond	fedezőmén	Mindkét elülső lábon bliszterezési hegek, b. száron a lábró alatt csontkinövés
Csóri	fedezőmén	
Shagya XXV-21	fedezőmén	
Kelebia-1	fedezőmén	jobb nyereghelyen sütesből eredő heghely
Gazal II-6		
Obajan VII-3		
Shagya XXII-3		
Kuhaylan Zaid-1		
Shagya XXV-10		
Kuhaylan Zaid-1		
Shagya XXII-4		
Shagya XXII-4		
Shagya XXII-3		
Bélye-8	fedezőmén	Mérsékelt tojásdaginat
Dzeylan	fedezőmén	
Jussur IV-9	fedezőmén	a felső ajakon harapástól gyógyult sebzés
Jussur IV-2	fedezőmén	
Shagya XXI-3	fedezőmén	
Shagya XXV-6	fedezőmén	
Lartur 1		
Siglavay Bagdady III-I		

Név	Használat	Megjegyzés, betegség
Kemir 3-0		
Dajaber	fedezőmén	
Kuhaylan Zaid-3	fedezőmén	Mindkét csánkizületi tokszalag táglulat, h. j. boka vastagabb, b. h. bokán elől heg, b. h. csüdhalás pórkos
Siglavay-Bagdady III.	fedezőmén	Térdtáplék, sarokpókok, b. csánkon inüvelytáglulatok, angolókóros csontkinövédek a csüdcsonton, száruhánya homály.
Siglavay-Bagdady III-3	fedezőmén	
O-Baján VI-2	fedezőmén	
Shagya XIX.	anyakarca	
Furioso II-6	vadászomén	nehéz ellés következtében 1944. április 4-én elhullott csikójával együtt
Furioso VII-2.	tisztító	
Furioso 39-6		
153 Furioso 30		
Furioso 39-9		
Gidran Bakony III-2	vadászversenyló	
98 Gidran 46		
97 Gidran 46		
69 Gidran 44		8 hónapos vemhes
Gidran I-11	fedezőmén	mindkét szemére havivakságból eredő teljes vakság
Higlou Des Six Fermes	fedezőmén	
Sajtaskál-2	fedezőmén	
Fenek-IV-4.	tisztító	Okényben eredményes vadászat
Maestoso XIX-5		
Irig-3	fedezőmén	
Neapolitano XI-8		
Rojtok	fedezőmén	
Pusztaszor-7	fedezőmén	
Conversano XIV-2	fedezőmén	
Favory XVII-1	fedezőmén	
Neapolitano XIII-4	fedezőmén	
Favory XVII-2	fedezőmén	
Neapolitano XII-3	fedezőmén	
Mozsgó-3	fedezőmén	
Bugac-15	fedezőmén	
Zalavár-4	fedezőmén	2 h. tojásdaganat
Nagymajor-2	fedezőmén	bal csánkon tokszalagtagulat
Furioso II-9	fedezőmén	bal szemére vak

Név	Használat	Megjegyzés, betegség
Dád-15	fedezőmén	
Furioso III-1	fedezőmén	
Olbó-4	fedezőmén	
Olbó-6	fedezőmén	
Olbó-16	fedezőmén	M.k. kisfokú tojásdagánat, b. h. csüdhalásban gyógyult csüdsömör nyomaa, b. e. láb száron kívül bőrhótszolás. m. k. kisfokú térdtapló
Fenék IV-3	fedezőmén	Bal szemére vak, máron nyereg törés utáni heghely, faron fillernagyságú heghely, csüdben pórkók
Shannon II-10	fedezőmén	H. j. inbűveltyágulat
Furioso VII-11	fedezőmén	
Alsószentiván-2	fedezőmén	H. b. csüdben csüdsömör utáni pórkhely
Pölöske-2	fedezőmén	H. b. csüdben csüdsömör utáni pórkhely
Pölöske-1	fedezőmén	Mindnégy boka izületén kisebb tokszagalágulatok, bal csánkón kisebb almanagyságú lágyópók, két csánkhoz tokszalagtagulatok, beszűrődött vaszora
North-Star XXII-7	fedezőmén	
Vám-4	fedezőmén	
Bogdány-1	fedezőmén	
Pusztazámor-3	fedezőmén	
Slieve Gallion II-5	fedezőmén	
Csorvás-1	fedezőmén	
Zalavár-3	fedezőmén	
North-Star XX-1	fedezőmén	
Furioso XLIII-6	fedezőmén	
Furioso XXXIX-22.	fedezőmén	
Maxim-V.	fedezőmén	
Furioso VII-4.	fedezőmén	
Zalavár-17	fedezőmén	B. alkaron a lábtó felett heg és kötőszöveti szaporulat
Furioso XXXIX-14.	fedezőmén	hátlul túlnőtt, b. lábtó és négy boka méreketlen körkősen megvastagodott, b. lábtón elől fillernyl heg, mindkét e. száron belül mogorónyl holttetem, két e. száron belül nagy holttetem, két e. egyenítő szárak vastagodva
North-Star XXII-1	fedezőmén	B. e. csontkinóvés
Csorvás-3	fedezőmén	A hátulso jobb láb alcombcsonthjának törése miatt eladták a szentesti lómeszárosnak.
Olbó-5	fedezőmén	milíngydagánat okozta fulladás
Przedswit-1		
North-Star XXII-7		bal szeme hiányzik, bal combon elül heghely, e. j. külső sarokvánkoson heghely
Furioso XXXIX-8		
Kecskemét	fedezőmén	
Olbó-2	fedezőmén	
Sárvár-4	fedezőmén	
Tiszaderzs		vékonybéllelfűződés a belfodor részében, hashártya gyulladás, sepsis

Név	Használat	Megjegyzés, betegség inkarceptált lágykesérv, hashárvagyulladás
Csorvás-2		
Nontius 50-2		
Nontius 45-14		
Nontius 33-18		
Nontius 45-5		
Nontius 50-12		
Nontius 33-6		
Nontius 24-4		
496 Nontius 29		
6/459 Nontius 3		8 hónapos vemhes, kocsliban jár
351 Nontius		
Nontius 50-12		
Nontius 40-11		
Nontius 40-12		
Nontius 43-1		
Nontius 43-4		
Nontius 45-1		
Nontius 43-6		
Nontius 31-6		
387 Nontius 17		
Nontius XXIX-3	fedezómén	
Hajldudorog	fedezómén	
Nontius IV-2		
Debrecen város-10	fedezómén	
Nontius XXIV-14	fedezómén	
Nontius II-3	fedezómén	
Nontius úrmény V-4	fedezómén	
Nontius XXXIII-4	fedezómén	
Nontius XXIII-11	fedezómén	
K. Nontius XI-11.	fedezómén	
Basa-2	fedezómén	
5.-Frugo	fedezómén	
Fragore	fedezómén	
Rudi-1	fedezómén	
Moró		

Név	Használat	Megjegyzés, betegség
Rudi-1	fedezőmén	
Petr III-3	fedezőmén	
Banka-2??	fedezőmén	
Csáko-1	vadászmén	
Tiszaderzs-2	vadászmén	
Filou I-9	vadászmén	
Deutscher M.IV-7	vadászmén	
Regőly-3	vadászmén	
Magyarfitelek	vadászmén	
Maxim I-3	vadászmén	
Mersuch I-4	vadászmén	
158 Boriveréb a. t.		
Devecser-2	országos fedezőmén	mind két jobb lábon igen nagyfokú gyűrűtetem, mind két első lábán nagyfokú inszurgorodások és azoknak megvastagodása, első bal láb teljese kifordítotttsága, mind négy láb teljese rokkantsága
Kozma-I-2	országos fedezőmén	két e lábon gyűrűtetem és inak megvastagodása, b. h. csánk-pök, j. h. csüdök csontos összenövése
Bakafántos		rossz takarmányértékesítő
Kisszállás-6 /Indok/		kevés mélység
Mezőkovácsháza-2		vékony csontalap, fajtajelleghány, származáshány
Csepel-1		teljes származáshány

9.2. 2. melléklet

9.2.1. 2/1

Név	Fajta	Ivar	Szín	Születési idő	Kor
Alex	-	herélt	pej	2009.04.18	15
Bajnok	-	herélt	sárga	2006.03.19	18
Nonius VIII-86 Zokszó	nóniusz	herélt	fekete	2013.04.10	11
Déva Rege	kisbéri félvér	herélt	sárga	2014.06.16	10
Ezredes	-	herélt	nyárifekete	2011.07.16	13
Fokos Fergeteg	magyar félvér	herélt	sötétpej	2013.08.21	11
My Boy Rómi	kisbéri félvér	kanca	pej	2003.05.10	21
Istafan Remény	kisbéri félvér	kanca	szürke	2019.06.07	5
Koppány Kemál	-	herélt	sötétpej	2005.04.06	19
Csillag	-	kanca	fekete	2006.	18
Forintos Mandula	kisbéri félvér	kanca	sárga	2017.03.06	7
Linda	-	kanca	nyárifekete	2005.03.01	19
Szenyor	-	herélt	szürke	2006.05.06	18
Szorgos	-	herélt	szürke	2007.05.01	17
O'Bajan Nizar	shagya arab	herélt	szürke	2012.04.09	12
Ajándék	-	herélt	szürke	2017.11.10	7
Hohenstein II Aramis	kisbéri félvér	herélt	sárga	2002.04.25	22

9.2.2. 2/2

Név	Marmagasság		Övméret	Szárkörméret	Sütés
	Bot	Szalag			
Alex	157	162	182	22	b.o nyak SR 0, j.o. nyak 35
Bajnok	162	166	186	24	b.o. nyak SR 06, j.o. nyak 109
Nonius VIII-86 Zokszó	165	172	193	23	b.o. nyereghelyen N (alatta) 86, j.o. nyereghelyen 13
Déva Rege	163,5	168	180	21,5	b.o. nyereghelyen (fordított) K B (alatta) 110, j.o. nyereghelyen
Ezredes	174	181	201	23,5	nincs, mikrochip
Fokos Fergeteg	160	164	190	20	nincs, mikrochip
My Boy Rómi	161	166	184	22	b.o. nyereghelyen (fordított) K B (alatta) 123, j.o. nyereghelyen
Istafan Remény	160	165	184	20	b. o. nyereghelyen (fordított) K B (alatta) 179, j.o. nyereghelyen
Koppány Kemál	165	172	186	22	b.o. nyak FR 05, j.o. nyak 217
Csillag	153	156	179	21	b.o. nyak 08 VS, j.o. nyak 03
Forintos Mandula	161	167	194	21,5	b.o. nyereghelyen (fordított) K B (alatta) 18, j.o. nyereghelyen 17
Linda	154	157	175	20	b.o. nyak 10 GN, j.o. nyak 0030
Szenyor	158	162	185	22	nincs, mikrochip
Szorgos	165	162	186	22	b.o. nyak BK 07, j.o. nyak 224
O'Bajan Nizar	159	164	187	22	b.o. nyereghelyen Sh (alatta) 53, j.o. nyereghelyen 12
Ajándék	168	174	188	22	nincs, mikrochip
Hohenstein II Aramis	163	168	184	23	b.o. nyereghelyen (fordított) K B (alatta) 77, j.o. nyereghelyen

Név	Küllem
Alex	jegytelen
Bajnok	jegytelen, nyereg helyen törés okozta fehér folt mind két oldalon
Nonius VIII-86 Zokszó	fejen kis virág
Déva Rege	széles hoka, piszra, e.b. harisnyás, e.j. bokában, hátul szárbán kesely, b.+j.h. harisnyás
Ezredes	tűzött homlok, tűzött orrhát, j.h. elől pártaszélben és sarokvánkóban kesely
Fokos Fergeteg	fejen nagy csillag, b.+j.e.. félcsüdben kesely, b.+j. h. bokára húzódó kesely, mind a négy pata viszkolt
My Boy Rómi	fejen szabálytalan csillag, két hátsó lábon bokán felül egyenőtlenül foltos kesely, sávolt pata
Istafan Remény	fejen csillagból kiinduló hoka, b.e. bokában egyenőtlen kesely, sávolt pata b.+j.h. bokában egyenőtlen kesely, viaszolt patak
Koppány Kemát	e.j. belső sarokvánkósan kesely, b.h. kívül félcsüdben, belül csüdben kesely
Csillag	fejen csillag, b.h. csüdben foltos kesely, sávolt pata
Forintos Mandula	fejen csillag, árnyékolt kis orrfolt, hátsó lábakon félszárg foltos kesely
Linda	e.b. bokára terjedően egyenőtlen, árnyékolt foltos kesely, e.j. bokára terjedően egyenőtlen, árnyékolt foltos kesely, h.b. félzárg egyenőtlen, árnyékolt foltos kesely
Szenyor	fejen nagy orrfolt, békaszáj, e.b. csüdben kesely, e.j. csüdben kesely, h.b. bokán felül kesely, h.j. bokán felül kesely
Szorgos	h.b. félszárbán kesely, h. j. csüdben kesely
O'Bajan Nizar	fejen széles hoka, nagy piszra, nagy szárcsa, e.b. kívül csüdben egybeült félcsüdben kesely, e.j. félcsüdben kesely, h.b. elől félszárg, egybeült bokán felül kesely, h.j. elől a szár alsó harmadáig, egybeült bokán felül kesely, sávolt pata
Ájándék	fejen csillag, megnyúlt orrfolt, e.b. csüdben kesely, viaszolt pata
Hohenstein II Aramis	ornyításokra húzódó hoka

Név	Betegség, megjegyzés
Alex	
Bajnok	
Nonius VIII-86 Zokszó	
Déva Rege	
Ezredes	
Fokos Fergeteg	
My Boy Römi	két ellett csikó (Déva Rege, Istafan Remény)
Istafan Remény	
Koppány Kemál	
Csillag	
Forintos Mandula	
Linda	
Szenyor	
Szorgos	
O'Bajan Nizar	
Ajándék	
Hohenstein II Aramis	

10.NYILATKOZATOK

MATE Szervezeti és Működési Szabályzat

III. Hallgatói Követelményrendszer

III.1. Tanulmányi és Vizsgaszabályzat

6.13. sz. függelék: A MATE egységes szakdolgozat / diplomadolgozat / záródolgozat / portfólió készítési útmutatója

4.2. sz. melléklete: Nyilatkozat a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

NYILATKOZAT

a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió¹ nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve:

NÁDAS VIRÁG

A Hallgató Neptun kódja:

ETJFZV

A dolgozat címe:

A XX. századi tudományos methodusok és a XXI. századi tudományok hagyományainak határolása

A megjelenés éve:

2024

A konzulens intézetének neve:

Állattenyésztési Tudományok Intézet

A konzulens tanszékének a neve:

Állattenyésztési Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió² egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelté után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2024 év November hó 04 nap

Nádas Virág

Hallgató aláírása

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

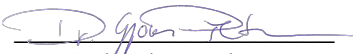
NYILATKOZAT

Nádas Virág (hallgató Neptun azonosítója: ETJFZV) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A szakdolgozatot a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem

Kelt: Kaposvár, 2024 év november hó 4. nap

belső konzulens